

**Wisconsin Veterans Museum
Research Center**

**Transcript of an
Oral History Interview with
Pao Xiong (Hmong)
Lao Army, Vietnam War.
March 2014**

Pao Xiong – Hmong Transcript

Tus tham nrog Pov Xyooj yog Ellen Brooks, lub 11 hlis, hnuv tim 21, 2014

Tus sau cov ntsiab lus, muab txhais thiab muab sau yog Xim Thoos Yaj, lub 3 hlis ntuj, 2015

Cov ntsiab lus

Pov Xyooj niam thiab txiv yug nws nyob rau lub xeev Xab-vam-nab-khej. Nws mus pib ua tub rog tom qab kias thaum nws kawm ntawv tiav qib rau. Tom qab nws ua tub rog lawm nws tau txiav txim siab mus kawm ua ib tug saib xyuas cov muaj mob thiab raug mob. Tom qab nws kawm tiav saib xyuas cov muaj mob thiab raug mob nws thiaj los ua hauj lawm nyob rau hauv ib *koos pha*¹. Pov Xyooj nrog rau nws *koos pha* raug xa mus ua hauj lwm nyob rau pem hauv ntej uas lawv raug sib tua ntau zaus. Muaj ib zaug nws tau raug mob. Tom qab nws raug mob, nyob hoom tuaj muab nws thauj los kho mob, thiab nws tau los so li ob lub hlis. Tom qab nws zoo, nws kuj tau rov qab mus koom nrog nws *koos pha*, ua hauj lwm li qub dua. Pov Xyooj kuj piav txog ob peb zaug uas lawv raug sib tua. Tom qab tsov rog xaus, Pov Xyooj koj nws poj thiab ib co neeg thoj nam tawg rog khiav mus rau Thaib Teb, uas lawv mus nyob hauv cov yeej thoj nam tau tsib xyoos nws thiab nws poj niam mam li tuaj tau rau teb chaws Asmeskas. Thaum tuaj txog teb chaws Asmeskas, Pov kuj tau mus kawm ntawv thiab kawm siv tej cuab yeej ntawm tes ua hauj lwm. Tom qab nws kawm tiav nws kuj nrhiav tau hauj lwm ua, nrhiav tau noj tau haus rau nws tsev neeg. Lub neej hloov tim ub tuaj rau teb chaws Asmeskas kuj nyuaj heev rau Pov.

[Pib kev sib tham]

Ellen Brooks: Hnuv no yog Friday, lub 11 hlis ntuj, hnuv tim 21, 2014. Qhov kev sib tham nov yog nrog Pov Xyooj, uas yog ib tug qub tub rog Hmoob tau ua tso rog nrog cov SGU thaum npluav rog nyob hauv Nplog Teb uas tsis muaj neeg paub. Qhov kev sib tham yog nyob hauv nws tsev hauv lub zos Sheboygan, WI. Tus tham nrog Pov Xyooj yog Ellen Brooks, hos tus txhais lus thiab pab kev sib tham yog Xim Thoos Yaj.

Ces yog li no peb yuav pib thaum pib tuaj, seb nws puas kam qhia rau peb hais tias nws yug nyob rau qhov twg thiab thaum twg?

Tus Txhais Lus: Thaum pib, koj tham me ntsis txog seb koj yug nyob rau qhov twg thiab yug nyob rau lub caij twg?

Pov Xyooj: Kuv yug teb chaws Nplog, *Xab-vam-nab-khej*², Laos.

¹ Ib pab tub rog ua muaj li ntawm tsib puas tawm leej mus rau xya pua tawm leej; yog muab los ntawm ib lo lus Nplog;

² Yog ib lub npe xeev, lus Nplog;

- Tus Txhais Lus: Kuv yug nyob hauv teb chaws Nplog, nyob hauv lub xeev Xab-vam-nab-khej.
Hos hnuv yug nev?
- Pov Xyooj: Kuv hnuv yug yog as, lub tsib hlis *vas-thib*³ tsib, 1955
- Tus Txhais Lus: Kuv hnuv yug yog lub tsib hlis, hnuv tim 5, xyoo 1955.
- Ellen Brooks: Koj puas kam qhia txog thaum koj tseem yau?
- Tus Txhais Lus: Koj qhia me ntsis txog thaum koj tseem yau, lub neej, koj niam koj txiv neej lub neej thaum ntawd me ntsis puas tau?
- Pov Xyooj: Tau mas. As, kuv yog, thaum kuv, thaum yug kuv los ces kuv kuj as, nyob hauv ua liaj ua teb noj xwb. Ua teb, ua liaj ntau thiab as, txog hnuv nyoog muaj yim xyoo ces mus kawm ntawv, kawm hauv zos ntawd ntag. Kawm ntawv hauv zos txog *hoob*⁴ rau tiav as, tiav *hoob* rau. Nyob peb teb chaws kawm txog *hoob* rau, tiav *pab-thoom*⁵ lawm ne, puas yog? Ces yog kuv, thiaj kawm *toj*⁶, *tiv tauj*⁷ mus ua lwm yam, ces kuv thiaj mus ua thab ham.
- Tus Txhais Lus: Tsis muaj kev kawm *toj* ntxiv lawm ne puas yog?
- Pov Xyooj: Muaj tab sis koj tsis muaj peev xwm mus ne.
- Tus Txhais Lus: Auv, ok, ok.
- Pov Xyooj: Koj xeev tsis tau mus na.
- Tus Txhais Lus: Thaum kuv tseem yau, kuv tsev neeg feem ntau ua liaj ua teb noj, feem ntau yog ua liaj. Thaum kuv muaj yim xyoo, kuv mus kawm ntawv nyob hauv lub tsev kawm ntawv hauv zos, kawm txog qib rau. Nyob hauv Nplog Teb mas kawv txog li ntawd ces twb xam hais tias yog *pab-thoom*⁸ lawm, ces dhau ntawd mus kuv mus ua tub rog. As, yeej muaj qib kawm uas siab tshaj qib rau thiab, tiam sis kuv xeev tsis tau mus kawm yog li no kuv thiaj mus ua tub rog.

³ "hnuv tim";

⁴ "qib";

⁵ Yog ib qib kawm ntawv hauv Nplog Teb;

⁶ "ntxiv";

⁷ Muab los ntawm lo lus Nplog uas txhais hais tias "nug xov" los yog "nug moo";

⁸ Muab los ntawm lo lus Nplog "pathom";

- Ellen Brooks: Puas yog koj mus ua tub rog vim yog qhov ntawd yog tib txoj kev xaiv rau koj lawm xwb lov los yog vim li cas koj thiaj mus ua tub rog?
- Tus Txhais Lus: Koj, puas yog koj mus ua thab ham vim rau qhov nws yog tib txoj hau kev koj muaj thaum ntawd xwb, los yog vim li cas koj mus ua thab ham?
- Pov Xyooj: As, ib yam hais tias koj kawm ntawv tiav haub rau *xeem toj xej*⁹ lawm nav ces kawg koj ua liaj ua teb xwb los koj tsis xav ua liaj ua teb kawg koj mus as, ua thab ham koj thiaj muaj as peev xwm. Lawv thiaj kam kom koj xeem mus kawm ib yam koj yuav xav mus kawm *nais mom*¹⁰, as, kawm *nais xaim*¹¹ pos, li cas hauv thab ham na. Lawv thiaj muaj cai rau koj xeem mus kawm no na. Ces thiaj txiav txim siab mus ua thab ham.
- Tus Txhais Lus: Vim rau qhov tom qab qib rau, lwm txoj hau kev ces yog mus ua liaj ua teb los yog mus ua tub rog thiab mus kawm ntawv ntxiv ua *nais mom*, los yog ua *nais xaim*, los yog ua tus ntaus xov tooj tej yam ntawd. Thiab qhov ntawd yog qhov kev txiav tsim siab mus ua, mus kawm ntxiv thiaj loj hlob ntawm kev kawm ntawv.
- Ellen Brooks: Koj qhia puas tau rau peb txog koj tej kev kawm ua tub rog?
- Tus Txhais Lus: Koj tham me ntsis qhia txog ntawm uas koj mus, thaum koj mus kawm ntawd ne koj kawm li cas rau li cas thiab?
- Pov Xyooj: Ws, thaum mus ntawd *military*¹² ib yam mus ua thab ham kiag lawm ces kuv *volunteer*¹³ xeem mus kawm *nais mom* no na. Xeem mus kawm *medic*¹⁴ na, *medic*, as thab ham, *nais mom* thab ham na.
- Tus Txhais Lus: Thaum ntawd yog xyoo twg na?
- Pov Xyooj: Xyoo, as, ‘69.
- Tus Txhais Lus: ‘69 lov?
- Pov Xyooj: Ws.
- Tus Txhais Lus: 1969, kuv txaus siab kuv tus kheej mus ua tub rog, lub ntsiab tiag yog mus kawm ua tus kho mob, los yog tus pab kev kho mob.

⁹ Tsis paub tseeb lo lus uas Pov Xyooj siv no seb yog txhais li cas;

¹⁰ “kws kho mob” los yog tus uas lus Askiv hu ua “*nurse*”;

¹¹ “tus ev thiab siv cov tub rog lub xov tooj”;

¹² “kev ua tub rog” los yog “sab tub rog”;

¹³ “txaus siab mus ua”;

¹⁴ “tus kho mob” los yog “tus pab saib xyuas kev muaj/raug mob”;

Ellen Brooks: Ces qhov kev kawm ntawd zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum koj kawm ntawd ne, lawv qhia li cas rau nej thiab nej kawm dab tsi xwb, koj mus kawm ua *medic* ntawd na?

Pov Xyooj: Thaum peb mus kawm ntawd ces peb tsis kawm hauv zos ne, lawv xa peb mus kawm puag nram qab teb nav. Ces lawv qhia ib yam hais tias, txoj kev “*first aid*¹⁵” xwb mas uas nyob teb chaws no ces yog “*first aid*” ib yam “*emergency*¹⁶” tej ntawd na, puas yog? Aws, ib yam cov thab ham muaj mob, raug mob tej li cas koj yuav tu as, *take care*¹⁷, koj mam tas, koj mam li xa rau cov *nai koos lu-aib*, *nai koos pha*, lawv mam li *xaj*¹⁸ nyob hoom tuaj thauj cov neeg mob no xwb mas.

Tus Txhais Lus: Ok. Lawv muab peb xa mus kawm nyob rau nram qab teb ntawm teb chaws. Peb kawm tu qhov txhab thiab thaum muaj kev kub ntxhov yog leej twg muaj mob, raug mob es peb yuav saib xyuas lawv li cas. Tom qab peb tu lawv tag lawm tus *nai koos lu-aib* thiab cov thawj coj mam li xa nyob hoom tuaj thauj lawv mus.

Ellen Brooks: Es koj puas tau kawm sib ntaus sib tua thiab los yog tsuas yog kawm tu neeg raug mob xwb?

Tus Txhais Lus: Koj kawm ntawd koj kawm tu neeg, saib xyuas neeg raug mob xwb los koj kuj kawm sib ntaus sib tua me ntsis thiab?

Pov Xyooj: Yuav tsum, yuav tsum kawm thiab, qhov *medic* ntawd nws muaj nws ov. Tab sis koj mus ua thab ham koj thiaj mus kawm tau, muaj cai mus kawm no na. Koj thiaj xeeb tau mus kawm thiab, as, qhov thab ham ntawd, qhov sib ntaus sib tua ntawd no mas...

Tus Txhais Lus: Yeej yuav tsum muaj?

Pov Xyooj: Yeej yuav tsum muaj lawm ov yog thab ham ne.

Tus Txhais Lus: Yog mas.

Tus Txhais Lus: Yeej yuav tsum muaj vim rau qhov twb yog hauv tsoom tub rog, qhov kawm ua *nais mom* mas txawv ov, tiam sis qhov kawm sib ntaus sib tua mas yuav tsum muaj, yeej yog ib feem ntawm qhov ua tub rog.

Ellen Brooks: Koj qhia rau peb puas tau, txog qhov kawm sib ntaus sib tua ntawd?

¹⁵ Yog lo lus Askiv uas txhais hais tias “tu qhov txhab” los yog “qhwv qhov txhab”;

¹⁶ “kev kub ntxhov”;

¹⁷ “saib xyuas”;

¹⁸ “txib kom”;

- Tus Txhais Lus: Koj qhia me ntsis ntxiv txog ntawm qhov koj mus kawm sib ntaus sib tua, kawm ua thab ham kiag seb nej kawm dab tsi thiab lawv qhia dab tsi?
- Pov Xyooj: Lawv qhia qhov kawm ua thab ham ces, ib ces lawv qhia ib yam kom koj *body strong*¹⁹ no xwb mas. Ib yam thab ham xwb mas, ces thiab lawv ho qhia yus ib yam hais tias tua phom lauj, ib yam hais tias *hiding*²⁰ lauj tej ntawd, puas yog? Ib yam hais tias koj nkag hav zoov sib tua ces thaum muaj sib tua lawm koj yuav nkaum li cas? Koj yuav khiav li cas, koj yuav mus *npjaj*²¹ twg no na? Kom muaj, kom koj muaj *experience*²² thaum phom nrov lawm koj vau li cas, koj yuav *turn*²³ li cas, puas yog? Ok, *too many things*²⁴. [sawv daws luag]
- Tus Txhais Lus: Kev kawm ua tub rog mas muaj ntau yam kawm ua kom lub cev muaj zog. Thiab peb kuj kawm tua phom thiab kawm khiav nkaum kom cov yeeb ncuab txhob pom, kawm nrhiav kev khiav thaum muaj sib ntaus sib tua, kawm tias yuav vau li cas yog thaum lawv tua phom tuaj rau koj, los yog yuav tig li cas thiab seb yuav ua li cas thiaj yuav pab tau rau koj tsis raug mob.
- Ellen Brooks: Es leej twg qhia nej?
- Tus Txhais Lus: Leej twg yog cov tuaj qhia nej?
- Pov Xyooj: Ws, nws, lawv muaj lawv ib co cov, as, cov qhia na. Tsis paub hais tias yog leej twg tiam si mas yog Thaib thiab Nplog thiab, Thaib thiab Nplog. Cov qhia na, cov *teacher*²⁵ qhia thab ham na, *training*²⁶ na.
- Tus Txhais Lus: Muaj ib tub rog Thaib thiab ib co tub rog Nplog. Kus kuj tsis paub tseeb hais tias lawv yog leej twg, tiam sis yeej yog cov tub rog Thaib thiab Nplog tuaj qhia.
- Ellen Brooks: Es vim li cas koj ho xav ua ib tug saib xyuas cov neeg raug mob?
- Tus Txhais Lus: Vim li cas koj ho xav mus kawm ua tus saib xyuas kho mob li ntawd?
- Pov Xyooj: Ib yam hais tias qhov, qhov kuv nyiam ntawd ces nyob peb teb chaws nav, koj yuav tsum muaj ib qho piv xam li *nais maum* los yog *nais khu* tej

¹⁹ “lub cev khov, muaj zog”;

²⁰ “mus khiav nkaum”;

²¹ “yeeb yam”;

²² “kev ua dhau los lawm”;

²³ “tig”;

²⁴ “ntau yam heev”;

²⁵ “kws qhia”;

²⁶ “kev kawm”;

ntawd ne, puas yog? Thiaj li as, muaj koob muaj npe no mas, nyob peb teb chaws na. Hos yog koj ua *nais khu nais mom* ces ib yam hais tias koj cov neeg *nav thwm*²⁷ no xwb mas!

Tus Txhais Lus: Ok. Nyob rau peb teb chaws thaum ntawd kev ua ib tus saib xyuas cov neeg mob, ib tug kws kho mob, los yog ib tug kws qhia ntawv mas yog ib qho sawv daws saib muaj nuj nqis heev.

Ellen Brooks: Ws, koj puas kam qhia me ntsis txog thaum tom qab koj kawm tiav ntawd es koj thawj thawj qhov hauj lwm yog dab tsi?

Tus Txhais Lus: Koj piav me ntsis puas tau txog thaum tom qab koj mus kawm nav, koj thawj thawj qhov hauj lwm uas cov thawj koj txib koj mus ua thiab nej mus ua yog dab tsi?

Pov Xyooj: Ws, thaum kuv kawm tiav ces rov los rau tom khaib. Nrog thab ham nyob ne, puas yog? Koj, ces thaum yog ntawd ces koj nyob hauv khaib xwb ces koj yuav tau mus hauj lwm hauv. Nws muaj ib qho uas cov ws, *hoos mom*²⁸ thab ham *thas mas das*²⁹ ib yam cov neeg ua npaws, muaj mob los lwm yam uas tsis yog raug riam raug phom na. Es nyob hauv khaib es yuav tsum muaj *hoos mom* ntawd no na ces koj cov *nais mom* ces koj tau mus pab lawv hauv, pab lawv xwb tsis yog hais tias koj ua kiag *nais mom* hauv, nws tsis yog tab sis koj muaj cai, lawv kom koj mus pab lawv, lawv need ab tsi ces, *help*³⁰ na, *help* lawv cov *nurse*³¹ hauv *hoos mom* ntawd na.

Tus Txhais Lus: Tom qab kuv kawm tiav ces kuv rov qab los rau, nyob nrog lwm cov tub rog hauv khaib. Tiam sis nyob hauv khaib muaj ib lub tsev kho mob ces peb saib xyuas cov neeg mob ua npaws, lwm yam mob es tsis yog sib ntaus sib tua. Kuj tsis tau yog ib tug kws kho mob kiag tiam sis tsuas yog pab cov kho mob nyob hauv tsev kho mob xwb.

Ellen Brooks: Thiab koj tseem yau heev puas yog? Koj tseem yog ib tug tub hluas xwb puas yog?

Tus Txhais Lus: Thaum ntawd koj tseem hluas heev yom?

Pov Xyooj: Tseem hluas mas, kawg tias kawm tiav hoob rau twb yog kaum-plaub xyoos xwb ne, mam li mus ua thab ham ntawd ne, kaum-tsib xyoo.

²⁷ “saib rau nqis”;

²⁸ “tsev kho mob”;

²⁹ “qib rau sawv daws siv”;

³⁰ “pab”;

³¹ “tus saib xyuas cov neeg muaj mob”;

- Tus Txhais Lus: Yog, kuv tseem hluas heev thaum kuv kawm tiav hoob rau, kuv nyuam qhuav muaj kaum-plaub xyoos xwb, thiab thaum kawm tiav tej zaum muaj kaum-tsib xyoos.
- Ellen Brooks: Ces thaum koj kawm tiav ntawd koj los nyob rau qhov twg?
- Tus Txhais Lus: Thaum koj kawm tas ntawd, koj hais tias koj los nyob hauv lub khaib los yog koj hais tias koj los nyob qhov twg, koj los nyob hauv lub khaib tab sis koj nrog leej twg nyob xwb? Nyob nrog thab ham xwb lov?
- Pov Xyooj: Thab ham xwb hos. Ws, kawm tiav lawm, qhov hais tias kuv mus ua thab ham kuv mam mus kawm ne, puas yog? Npam no kuv kawm tiav lawm, lawv kom kuv rov qab los nyob kuv lub *koos pha* qub ntawd no nav, *pab cas*³² lub *koos pha* ntawd. Ces nyob ntawm, ws, *Nom Xab Pha*³³, lawv hais tias *Nom Xab Pha*, cov khaib thab ham SGU *Nom Xab Pha*.
- Tus Txhais Lus: Vim kuv xub nkag ua tub rog ua ntej ces mam li mus kawm saib xyuas neeg mob, tom qab kuv kawm tiav, kuv rov qab los kom nrog kuv pab tub rog nyob rau qhov chaw hu ua *Nom Xab Pha*, uas yog ib lub khaib thab ham SGU.
- Ellen Brooks: Pab tub rog uas koj nrog ntawd muaj puas tsawg leej?
- Tus Txhais Lus: Muaj puas tsawg leej nyob hauv nej *koos pha* ntawd los yog nej pawg tub rog hauv?
- Pov Xyooj: Coob hos, ib *koos pha* diam ne.
- Tus Txhais Lus: Ib *koos pha* ces ib phav tawm leej mas yom?
- Pov Xyooj: Kab hais tias, ze lawm thiab ov. Nws muaj ib *koos*, plaub *koos pha*, puas yog? Ib *koos pha* nws muaj plaub *koos lu-aib* ne. Yog *koos pha*, ws, coob hos, coob, kab hais tias ib *koos pha* diam nav.
- Tus Txhais Lus: Ib *koos pha* no thaum ntawd lawv muaj puas tsawg leej? *Pab mas*³⁴ li ib phav pob los yog ib txhiab pos?
- Pov Xyooj: Tsis yog, kab hais tias...
- Tus Txhais Lus: Tsis txog thiab lov?
- Pov Xyooj: Ib *koos lu-aib* lawm ces, plaub *koob lu-aib*, tsib-puas...

³² “nyob tas mus li”;

³³ Zoo li yog ib qho chaws uas ntawm npe Nplog hu ua “Nong Sa Phaang”;

³⁴ “kwv yees”;

Tus Txhais Lus: Tsib-puas rau ib *koos pha* lov?

Pov Xyooj: Tsib-puas, rau-pua, ws.

Tus Txhais Lus: Peb muaj coob heev nawb. Peb muaj plaub *koos lu-aib* los yog plaub pab, ib pab twg no muab faib mus ua plaub pab me zog. Thiab cov pab uas me zog ntawd twb muaj li ntawm tsib-puas mus rau rau-pua tus tub rog.

Ellen Brooks: Ib pab no ho muaj puas tsawg tus saib xyuas kho mob? Koj puas nco qab lawm?

Pov Xyooj: Aum.

Tus Txhais Lus: Li ib *koos pha* no nej muaj puas tsawg leej cov uas *medic* thiab cov kho mob saib mob.

Pov Xyooj: Ib *koos pha* ntawd muaj tsib tug *medic* na.

Tus Txhais Lus: Ib pab no muaj li tsib tug saib xyuas kho mob?

Pov Xyooj: Rau qhov hais tias ib *koos lu-aib* ntawd, ib *koos lu-aib* ib tug, ib *koos lu-aib* ib tug, um, *nais mom*. Hauv *koos pha* kiag nws muaj ib tug thiab tuaj saib peb ne, puas yog? Nws muaj tag nrho yog tsib tug.

Tus Txhais Lus: Muaj tej pab me zog uas hu uas *koos lu-aib* no, thiab cov ntawd muaj plaub pab, thiab ib *koos pha*. Ib *koos lu-aib* no muaj ib tug saib xyuas kho mob, ces muaj plaub tug saib xyuas kho mob, thiab ho muaj ib tug saib tag nrho *koos pha* thiab ces muaj tag nrho yog tsib tug saib xyuas kho mob.

Ellen Brooks: Lub neej nyob saum khaib zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum nej nyob hauv lub khaib hauv, thab ham hauv es nej lub neej thab ham ua li koj ua, ua tus saib cov mob, thiab raug mog, thiab kho mob ntawd ib hnuv dhau ib hnuv ntawd, nej ua dab tsi xwb?

Pov Xyooj: Ws, nyob hauv khaib xwb tsis muaj dab tsi ntau nawb, nyob hauv khaib xwb na. Tab sis mas koj nyob hauv khaib ntawd ces heev kawg nkaus koj nyob hauv khaib ob lub hli los yog peb lub hli xwb ov. Lawv xa koj mus tom *nes nab*³⁵ lawm no nawb.

Tus Txhais Lus: Nyob hauv khaib tsis muaj dab tsi ntau, tiam sis ntev kawg koj tsuas nyob li ob lub hlis tej ntawd xwb, ces koj raug xa mus rau tom hauv ntej lawm.

Ellen Brooks: Ces koj raug xa mus tom hauv ntej nrog koj pab tub rog lov?

³⁵ “hauv ntej”;

Tus Txhais Lus: Ces nej *koos pha* raug xa mus pem hauv ntej thiab lov?

Pov Xyooj: Wv, xa mas rau qhov yog *koos pha* mus qhov twg, *koos* mus qhov twg ces yus nrog lawv mus li lawm rau qhov hais tias yus yog thab ham hauv lawv lawm ne, *nais mom* hauv lawv, khaib thab ham. Koj twb mus ua thab ham rau lawv ces koj mam tau mus kawm no ne, thaum kawm tiav lawm, koj yuav tsum tuaj ua hauj lwm hauv *coos kuaj*³⁶ thaum twg lawv tsis yuav koj lawm. *And yeah*, ok.

Tus Txhais Lus: Yog, peb raug xa mus pem hauv ntej vim rau qhov ua ntej thaum peb kawm, peb twb yog ib feem ntawm pab tub rog ntawd lawm. Thaum peb kawm tag ces peb rov qab los rau pab tub rog ntawd dua, nrog lawv mus rau txhua txhia qhov chaw txog rau thaum uas lawv muab koj tso tawm.

Ellen Brooks: Rov qab los tham txog lub khaib, koj puas kam tham me ntsis rau peb hais tias lub khaib ntawd zoo li cas thiab nej pw qhov twg, nej noj dab tsi? Tej yam li ntawd.

Tus Txhais Lus: Rov qab tham txog hauv lub khaib me ntsis, es koj piav me ntsis es nyob huav ne, tib neeg pw qhov twg, tib neeg noj dab tsi, noj dab tsi qhov twg? Lub neej nyob hauv lub khaib hauv zoo li cas xwb?

Pov Xyooj: Nyob hauv lub khaib ces ib yam ib *koos* nws nyob nws ib *group*³⁷, ib *block*³⁸ nawb. Tiam (sis) mas, ib koog nyob li ntawd npam no, ib *koos pha* mas nws nyob nws ib *group* thiab. Ib *koos lu-aib* nws nyob nws ib lub tsev no na. Lawv ua ib lub tsev zoo li no ces ntev ntev mus li na, puas yog? Ntev ntev mus li no ces lawv xov mus sab nraud sab hauv ces lawv tsis xov li nawb. Lawv ua qhov chaw lub txaj kawg nkaus puag tov ces ib leeg, twb tsis kem li ov, pw ua ke los mus ntawd, ib leej ib leej xwb ov.

Tus Txhais Lus: Lub txaj loj loj thoob plaws xwb lov?

Pov Xyooj: Ib lub, ib, ua ib daim txiag lawm xwb los yog los mas.

Tus Txhais Lus: Ok.

Pov Xyooj: Koj pw, txaus pes tsawg leej ces pws pes tsawg leej, ib leej ib leej ntawd.

Tus Txhais Lus: Tiam si yus muaj yus ib qho chaw rau yus cov khoom thiab lov?

³⁶ “txog rau thaum”;

³⁷ “pab pawg”;

³⁸ “pawg/koog tsev”;

- Pov Xyooj: Aws, nws muaj ib kem ib kem, nws tsis yog kem na, nws tso pluav li no tab sis mas koj muaj cov khoom los yog qhov vij tsam tej ntawd...
- Tus Txhais Lus: Ces koj li nyob ntawd?
- Pov Xyooj: Aws, ib kem ib kem mus li ntawd xwb na.
- Tus Txhais Lus: Ib *koos lu-aib* nyob rau hauv ib lub tsev thiab ib *koos pha* muab faib mus nyob ib koog tsev. Ces nyob hauv cov tsev, peb pw saum cov txaj uas feem ntau yog ib lub txaj loj loj, thoob plaws ntawm ib tog tsev mus rau ib tog. Koj tau ib kem tau cia koj cov khoom, tso koj lub vij tsam los yog koj tej khoom yog koj tug. Ces peb nyob li ntawd, tsuas yog muaj phab ntsa thaiv sab nrauv xwb, tsis kem sab hauv li, ces peb cia li pw tag nrho ua ke thoob plaws lub tsev, lawv lub tsev.
- Ellen Brooks: Ces cov neeg nyob hauv koj pab ne, feem coob lawv muaj hnuv nyoog li cas xwb?
- Tus Txhais Lus: Cov tib neeg feem coob nyob hauv koj pawg, koj *koos lu-aib*, los yog *koos pha* ntawd, lawv hnuv nyoog li cas rau li cas xwb?
- Pov Xyooj: Ws, qhov ntawd ces nyob rau ntawm ib co kuj tseem hluas, kaum-plaub, kaum-tsib xyos ib yam yus thiab, kaum-rau, kaum-xya, nws tsis muaj *area*³⁹ na, tsis muaj ws...
- Tus Txhais Lus: Puas muaj cov laus li thiab?
- Pov Xyooj: Laus zog lawm muaj (thiab) hos.
- Tus Txhais Lus: Laus txog li cas?
- Pov Xyooj: Tsib-caug, plaub-caug tawm, tsib-caug xyoo los muaj, aws es cov uas kaum-plaub xyos, kaum-tsib xyos los mus, *xuaj laim*⁴⁰ nyob *between*⁴¹, as, kaum-xya, kaum-yim, kaum-cuaj xyoo tej ntawd coob.
- Tus Txhais Lus: Yeej muaj thoob plaws li, muaj cov uas muaj kaum-plaub, kaum-tsib, kaum-rau, mus rau plaub-caug thiab tsib-caug xyoo. Tiam sis feem coob muaj li kaum-xya, kaum-yim, thiab kaum-cuaj xyos.
- Ellen Brooks: Puas muaj cov uas koj paub? Puas muaj cov koj paub uas nej mus kawm ua ke los yog raug muab tso rau ib pab ua ke? Puas muaj cov koj paub thaum uas koj tseem yau?

³⁹ "chaw";

⁴⁰ "feem coob";

⁴¹ "nruab nrab";

Tus Txhais Lus: Nyob hauv koj *koos pha*, koj puas paub cov tib neeg uas thaum nej yog phooj ywg ua ke nej tseem yau tsis tau mus ua thab ham ntawd thiab, es nej mus kawm ua thab ham ua ke thiab?

Pov Xyooj: Paub thiab mas, muaj thiab mas, qhov ntawd ces ib yam li thaum yus mus ces kuv muaj kuv ib tug phooj ywg nws, as nws as, nws (tus) *brother*⁴² na, nws (tus) *sister's husband*⁴³ na, *brother-in-law*⁴⁴ los yog, tsis yog.

Tus Txhais Lus: Wm, nws yawm yij? *Brother-in-law*.

Pov Xyooj: Wm, nws yawm yij, nws yawm yij ua *nai koos pha* no na, thaum xub thawj na. Nws yawm yij ua *nai koos pha* ces nws yuav mus ua thab ham thiab, thaum ntawd ces tab tom mus kawm ntawv tiav ces nws hais tias “mus peb mus” no nav. Kuv thiaj li nrog lawv mus lawm thiab no ov.

Tus Txhais Lus: Auv. Muaj, yeej muaj cov neeg uas kuv paub thaum kuv tseem yau, uas nrog kuv ua tub rog ua ke. Kuv ib tug phooj ywg, nws yawm yij, nws tus muam tus txiv, yog tus *nai koos pha*, los yog tus thawj coj ntawm pab tub rog uas thaum kuv tab tom kawm ntawv yuav tiav. Kuv tus phooj ywg xav mus ua tub rog ces nws thiaj hais kom kuv nrog nws mus ces wb thiaj mus ua ke.

Ellen Brooks: Ces feem ntau neb puas tau nyob ua ke thaum ua tsov rog ntawd?

Tus Txhais Lus: Thaum neb sib ntaus ua tsov ua rog ntawd lawm, nyaj koj thiab koj tus phooj ywg neb nyob ua ke hauv *ib koos pha* ntawd tas mus li pos, los yog lawv muab neb faib li cas lawm thiab los tsis faib?

Pov Xyooj: *No*, tsis nyob ua ke li hos.

Tus Txhais Lus: Puas yog?

Pov Xyooj: Ws, koj hais tias nws ho tsis mus kawm *nais mom* li kuv no nav. Nws nyob nws kuv nyob kuv.

Tus Txhais Lus: Nws mus thab ham thiab tiam...?

Pov Xyooj: Ws, tab sis nyob hauv *koos pha* ntawd thiab. Tab sis nyias muaj nyias hauj lwm ces tsis tau nyob ua ke no ov.

Tus Txhais Lus: Peb nyob hauv ib pab ua ke, tiam sis nws tsis tau mus kawm saib xyuas kho mob. Hos kuv tau mus kawm saib xyuas kho mob, peb yeej nyob

⁴² “tij laug” los yog “kwv”;

⁴³ “tus muam tus txiv”;

⁴⁴ “tus yawm yij”;

hauv tib pab, tiam sis nws muaj nws hauj lwm thiab kuv muaj kuv hauj lwm txawv.

Ellen Brooks: Thiab koj puas kam qhia kuv seb koj ua dab tsi thaum koj muaj sij hawm xyeej, seb koj puas muaj sij hawm xyeej nyob saum khaib?

Tus Txhais Lus: Thaum koj tseem nyob hauv khaib hauv es thaum uas koj xyeej sij hawm los yog thaum koj tsis mus pab leej twg es koj xyeej sij hawm es koj ua dab tsi xwb?

Pov Xyooj: Tsis muaj, tsis muaj (rau) qhov tsis muaj sij hawm li nawb.

Tus Txhais Lus: Puas yog, nej muaj tej yam ua tas li puas yog?

Pov xyooj: Yog muaj sij hawm ces, mas koj, hnuv ntawd mas koj tsis, koj yuav tsum muaj ib yam lawv kom koj mus kawm *training*⁴⁵, ib yam kawm thab ham, kev cai thab ham lau, as kawm raws li lawv hais ntawd, puas yog? Nws muaj ib qho, txog caij, txhua txhua hnuv mas lawv, koj hais tias koj nyob tom khaib tom no mas koj yuav tsum los nyob mus kawm xwb na ces txhua txhua hnuv koj yuav tsum tau mus kawm. Hnuv twg tsis muaj qhov kawm ces ua li kuv hais ces mus pab lawv tom *hoos mom* no nav. Yog *Vas Xaum Vas Thiv*⁴⁶ ces ob hnuv ntawd koj so ces, qhov chaw uas mus laij ua si lawv deb thiab ne, lawv deb thiab qhov hais tias khaib thab ham nws tsis nyob hauv zos, ze ze zos na. Koj twb mus tsis tau lawm thiab ne, koj, uas *Vas Xaum Vas Thiv* koj tawm nraum khaib ntawd lawv muaj cov *mej qhab*⁴⁷ tej ntawd lawv muag khoom lau, tej ntawd sab nraud ne, puas yog? Khaib tab ham ntawd ces tawm mus ncig ua si sab raud me ntsis xwb as.

Tus Txhais Lus: Nyob hauv mas tsis tshua muaj sij hawm xyeej, lawv yeej kom koj kawm txhua txhua hnuv li, ces yog thaum koj tsis kawm ces lawv koj mus pab pem tsev kho mob thiab yeej muaj tej yam ua txhua txhua hnuv li. Thiab tej qhov chaw uas koj xav mus saib los yeej nyob deb. Tiam sis tawm nraum khaib mus lawm kuj muaj cov neeg tuaj muag khoom, thiab thaum kuv muaj sij hawm kuv kuj mus ncig tej chaw, mus saib tej chaws ntawd ib me ntsis.

Ellen Brooks: Cov neeg uas koj saib xyuas kho mob nyob saum khaib yog cov neeg raug mob li cas xwb?

⁴⁵ “xyaum” los yog “kawm”;

⁴⁶ “ob hnuv so” los yog “Saturday” thiab “Sunday”;

⁴⁷ “poj niam muag khoom”;

- Tus Txhais Lus: Cov neeg uas nyob hauv khaib hauv es koj saib xyuas thiab koj tu ntawd lawv raug mob li cas thiab lawv muaj mob li cas rau li cas xwb?
- Pov Xyooj: Ws, qhov raug mob lwm yam tsis muaj nawb. Ib yam li ua npaws lau, ib yam hais tias ua, ib yam *xuaj laim* mas cov *fever*⁴⁸ no xwb mas. Cov lawv ua npaws *xuaj laim*⁴⁹ xwb ov, cov hauv khaib ntawd na. *Emergency thas mab das*⁵⁰ tej ntawd xwb tsis muaj qhov hais tias, qhov loj loj, ces lawv...
- Tus Txhais Lus: Twb nyob tom hauv ntej lawm ne yom? Lawv sib tua lawv sib (ntau) raug mob tom, ces lawv tsis xa los rau nej kho lov?
- Pov Xyooj: Tsis yog nyob hauv khaib, lawv xa los ces, uas raug mob sab nraud ces sib ntaus sib tua lawv tsis xa los rau hauv khaib ov.
- Tus Txhais Lus: Lawv xa mus rau lwm qhov lawm?
- Pov Xyooj: Xa mus lwm qhov, lwm *hoos mom* lawm ov. Lub khaib ntawd mas *xaj phob*⁵¹, cov thab ham nyob hauv xwb ov. Cov thab ham nyob tom *nias lam*⁵², as, tuaj, rov tuaj kawm, as cov *training* ntawd xwb ov. Lub *hoos mom* ntawd nws tsis yog hais tias yuav tau cov thab ham raug mob sab nraud los mus, tsis yog, cov ntawd ces *hoos mom* pab cawm.
- Tus Txhais Lus: Hauv lub khaib xwb?
- Pov Xyooj: Lub khaib ntawd nkaus xwb no ov.
- Tus Txhais Lus: Feem coob, cov neeg uas peb saib xyuas ntawd ua npaws, vim rau qhov lub tsev kho mob uas lawv tsim nyob hauv khaib hauv yog rau cov tub rog uas nyob hauv khaib hauv xwb. Lawv tsis xa cov tub rog uas raug mob pem hauv ntej los kho hauv. Lawv muab xa mus kho rau ib lub tsev kho mob txawv; lub tsev kho mob hauv tsuas yog rau cov uas tuaj kawm nyob hauv xwb.
- Ellen Brooks: Koj puas kam qhia seb nyob pem hauv ntej zoo li cas?
- Tus Txhais Lus: Koj qhia me ntsis soj thaum lawv muab nej xa mus pem hauv ntej nad, pev ho zoo li cas xwb, nej mus puag pem hauv ntej lawm na?

⁴⁸ “ua npaws”;

⁴⁹ “feem coob”;

⁵⁰ “kev kub ntshov do dig”;

⁵¹ “tsuas yog”;

⁵² “qub qab” los yog “nram qab”;

Pov Xyooj: Auj, hais nws hais tias txom nyem heev thiab *danger*⁵³ heev thiab ws, txaus ntshai heev thiab, ws, thaum uas muaj qhov sib ntaus sib tua ces, ub ntau yam, ntau yam!

Tus Txhais Lus: Nws yeej nyuaj heev, yeej plhom xij, yeej txaus ntshai. Thaum sib ntaus sib tua yeej muaj ntau yam.

Koj piav puas tau ib zaug es thaum nej sib ntaus sib tua pem hauv ntej es zoo li cas rau li cas?

Pov Xyooj: Thawj thawj xyoo kuv mus ua thab ham ces kuv ua mus, ua *nai mom* los ces lawv xa mus *nes naj* ces kuv twb, um, muaj sib tua, as, ces kuv twb tua, lawv twb tua raug kuv twb raug mob. Xyoo ntawd raug mob thiab no ov.

Tus Txhais Lus: Thawj thawj zaug uas lawv muab kuv xa mus pem hauv ntej tom qab kuv kawm, kuv raug sib ntaus sib tua, thiab xyoo ntawd kuv raug mob.

Ellen Brooks: Koj raug mob li cas?

Tus Txhais Lus: Koj raug mob li cas, raug phom los raug phom loj lov?

Pov Xyooj: Ib yam li lawv tua phom, phom uas rau-caum na, as, phom rau-caum, lawv tua mus saud ces poob na, puag yog? Poob mam tawg na, tawg ces, lub nplaim me me ntawd nws ya tau...

Tus Txhais Lus: Ib daim txhais raug koj lov?

Pov Xyooj: Tawg ces, lub nplaim ntawd ya thiaj raug kuv no ov.

Tus Txhais Lus: Ws. Thaum ntawd yog lawv tua phom loj rau-caum tuaj, uas cov yeeb ncuab tua tuaj rau peb. Lawv tua rau saum ntuj ces poob los rau peb. Thaum poob los ces tawg, ces ib daim txhais raug kuv.

Ellen Brooks: Raug koj qhov twg?

Tus Txhais Lus: Tawg tuaj raug koj qhov twg?

Pov Xyooj: Raug kuv uas ntiv tes, ntiv tes no thiab dhau plaws qhov nov rau tes tawm plaws nawb. Qhov nov ze ze ntiv tes tus nov loj loj li no ne, raug rau tes no tawm ov [muab nws txhais tes los qhia].

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

⁵³ “plhom sij”;

- Pov Xyooj: Ib qho, ib qho ces nraum nraub qaum ov, ib qhov raum nrab qaum nov, ntawm qhov nov no na [taw rau nraub qaum uas daim txhais raug].
- Tus Txhais Lus: Kuv raug mob ob qho chaw, ib qho ces yog kuv tus ntiv tes coj nplhaib ntawm kuv sab tes xis, qhov no kiag [taw qhia tus ntiv tes uas daim txhais raug].
- Ellen Brooks: Ces muaj dab tsis tshwm sim?
- Tus Txhais Lus: Thaum koj raug mob ntawd ne muaj dab tsi tshwm sim xwb, lawv muab koj xa rov qab mus tom *hoos mom* los yog li cas?
- Pov Xyooj: Ws, thaum uas kuv raug mob ntawd ces, hnuv tom qab ces thaum raug mob ntawd (yog) hmo ntuj ne, puas yog? *At night*, hmo ntuj. Hnuv tom qab ces lawv tseem, kuv mam li muab *band aid*⁵⁴ los qhwv kuv thiab kuj muaj ws ib tug *nais mom* hauv *koos lu-aib* pab kuv ntawm kuv nraub nqaum ces, tab sis kuv tseem, lawv mam xa kuv tuaj pw *hoos mom* tom uas tom *nias lam*⁵⁵ tom no.
- Tus Txhais Lus: Thaum kuv raug mob yog hmo ntuj, ces hnuv tom qab kuv muab ntaub los qhwv kuv tus ntiv tes. Kuv thov ib tug saib xyuas kho mob pab qhwv kuv nraub qaum, ces lawv thiaj muab kuv xa rau ib lub tsev kho mob uas nyob ze.
- Ellen Brooks: Lawv xa koj li cas mus rau tom lub tsev kho mob?
- Tus Txhais Lus: Lawv muab koj thauj li cas rov qab mus tom lub *hoos mom*?
- Pov Xyooj: *Helicopter*⁵⁶ ne.
- Tus Txhais Lus: Lov?
- Pov Xyooj: Cov *men*, muaj peb tsawg leej tsawg leej raug mob ces lawv hu nyob hoom ces nyob hoom los tsaws kiag ces lawv mam muab sawv daws nqa (rau) hauv ces nyob hoom thauj lawm no xwb as.
- Tus Txhais Lus: Ws. Lawv siv nyob hoom tshuab ntsuab, ws peb muaj ob peb leeg raug mob ces lawv thiaj hu nyob hoom tuaj thauj peb, coj peb tawm mus, xa peb mus rau tom tsev kho mob.
- Ellen Brooks: Ces koj nyob tom tsev kho mob ntev npaum li cas?

⁵⁴ “cov ntaub qhwv”;

⁵⁵ “tom qab”

⁵⁶ “nyob hoom tshuab ntsuab”;

- Tus Txhais Lus: Koj nyob tom *hoos mom* ntev npaum li cas?
- Pov Xyooj: Kuv nyob tom *hoos mom* kuj tsis ntev thiab, as, ob *week*⁵⁷, ob *week, after*⁵⁸ ob *week* ces as kuv mus nyob tau ob lub hli, ob lub hli lawv tseem xa kuv rov qab mus thiab, lawv cov thab ham qab mus tom *nias naj* thiab.
- Tus Txhais Lus: Kuv nyob tom tsev kho mob tsis ntev, tau ob lis tiam xwb, ces kuv tawm tom tsev kho mob lawm. Kuv tau so li ob hlis ces lawv rov qab muab kuv xa mus koom nrog cov tub rog pem hauv ntej.
- Ellen Brooks: Thaum koj los so tau ob hlis ntawd koj ua dab tsi?
- Tus Txhais Lus: Thaum ob hli koj nyob so ntawd ne, koj ua dab tsi xwb, thiab lawv kom koj ua dab tsi?
- Pov Xyooj: Lawv kom kuv mus so, kuv mus so, rov mus so tom zos.
- Tus Txhais Lus: Koj rov qab mus nrog koj tsev neeg nyob lawm lov?
- Pov Xyooj: Ws, yog ib yam hais tias, *la*⁵⁹ tawm *xuaj qhaus* no xwb mas. Ib yam koj raug mob lawm ces lawv kom koj mus so ob hlis ces, thaum dhau plaws ob hlis ces lawv kom koj rov qab no xwb mas.
- Tus Txhais Lus: Thaum ob lub hlis ntawd, kuv rov qab mus nyob nrog kuv tsev neeg. Nws yog ib yam li kuv tawm ib nyuag ntu thiab tom qab ob hlis ntawd ces lawv xav kom kuv rov qab mus.
- Ellen Brooks: Ces koj xav li cas xwb thaum koj mus so tau ob hlis ntawd nrog koj tsev neeg?
- Tus Txhais Lus: Thaum koj rov qab los nrog koj tsev neeg ntawd koj *hub xwv*⁶⁰ li cas thiab koj xav li cas xwb, koj los nrog koj tsev neeg nyob tau ob hlis ntawd na?
- Pov Xyooj: Nws kuj tsis xav thiab as, kuj *thas mab das*⁶¹ thiab xwb rau qhov hais tias yus, yus lub zej lub zos thiab yus keeb kwm yus hnov los, nws muaj twb *xaws nawm*⁶² twb muaj li ntawd ces yus tsis xav dab tsi ntau thiab nav.

⁵⁷ “lis tiam”;

⁵⁸ “tom qab”;

⁵⁹ “ncaim”;

⁶⁰ “muaj kev xav”;

⁶¹ “tsis muaj dab tsi tseem ceeb” los yog “tsis phem phem, kuj tsis zoo zoo, dog dig xwb”;

⁶² “tshaj tawm”, tiam sis kuj tsis dhos nrog sob lus thiab seb muaj lub ntsiab li cas;

- Tus Txhais Lus: Kuv tsis xav dab tsi ntau vim rau qhov yus lub zej zog, yus lub teb chaws twb, txhua leej txhua tus twb ua tib yam thiab ces kuv kuj tsis xav dab tsi ntau txog tej ntawd.
- Ellen Brooks: Thiab koj xav li cas hais tias koj yuav tau rov qab mus pem hauv ntej tom qab koj raug mob?
- Tus Txhais Lus: Es thaum tom qab koj zoo zog lawm nad, es koj los so tas ntawd, koj rov qab mus pem *nias naj*, koj rov qab mus pem hauv ntej pev, koj ho xav li cas, koj ho pom dab tsi los yog koj xav li cas xwb?
- Pov Xyooj: Ws, kuv kuj tsis xav dab tsi thiab, mus ces yus txoj hauj lwm lawm ces mus ces mus lawm xwb las as. Mus txog kuj tsis xav ab tsi, xav, qhov xav na, qhov xav hais tias “aub ib tsam ho zoo li cas dua thiab” no nav. Ib tsam yus raug mob tej ub tej no tuaj no thiab xyov yuav ua li cas thiaj li, lam xav xwb, tab sis mas yus txoj hauj lwm lawm ces kawg yus tau ua, tau mus lawm xwb.
- Tus Txhais Lus: Kuv kuj tsis xav dab tsi ntau txog tej ntawd, tiam sis qhov nyob hauv kuv siab ces yog tias seb yuav muaj dab tsi ntxiv. Yog tias kuv rov qab raug mob dua ne, thiab tiam sis kuj yog kuv lub luag hauj lwm ces kuv yuav tsum tau mus.
- Ellen Brooks: Ces koj rov qab mus koom nrog pab tub rog qub lov?
- Tus Txhais Lus: Ces koj pais ntawd ces koj rov qab mus koom nrog koj *koos pha* qub lov? Thiab *koos lu-aib* qub lov?
- Pov Xyooj: Ws hww, nyob *koos lu-aib* qub *koos pha* qub ntawd thiab xwb tiag. Ces ua hauj lwm li qub, ua ib yam yus ua ua rau qhov hais tias yus qhov *koos lu-aib* ntawd yus raug mob lawm tsis muaj leej twg lawm ne, tsis muaj *nais mom* lawm ne. *And* lawv thiaj li kom yus mus nyob ntawd ces yus thiaj tau *take care*⁶³ sawv daws no na. Thaum lawv muaj mob lau, thaum li cas thaum ws, nyob tom *nias naj* nas.
- Tus Txhais Lus: Yog mas, kuv rov qab mus koom nrog tib pab qub thiab mus ua cov hauj lwm uas kuv ua ua ntej ntawd vim rau qhov txij thaum kuv mob los twb tsis muaj leej twg mus saib xyuas cov tub rog nyob hauv kuv pab ntawd ces kuv thiaj rov qab mus ua tib txoj hauj lwm uas kuv ua ua ntej ntawd.
- Ellen Brooks: Ces yog li ntawd, koj puas kam qhia rau peb seb nyob pem hauv ntej nws zoo li cas xwb? Nej noj mov qhov twg, pw qhov twg? Tej yam li ntawd.

⁶³ “saib xyuas”;

Tus Txhais Lus: Koj piav me ntsis thaum nyob pem hauv ntej nej lub neej zoo li cas? Nej noj qhov twg, noj dab tsi thiab nej pw qhov twg, pw li cas?

Pov Xyooj: Auj qhov ntawd ua li kuv hais ntawd ntau yam thiab nawb, rau qhov hais tias *life*⁶⁴ nyob ntawm *front line*⁶⁵ ntawd ces koj tsis tau nyob ib qho chaw li nawb. Ib hnuv koj yuav tsum mus, mus mus mus tsaus ntuj koj mam tau pw, pw tag kis sawv los koj yuav tsum mus li lawm no ov. Nws tsis yog muaj ib lub khaib kom koj mus *pab cas*⁶⁶ na. Cov no mas *khuaj thij toj loj*⁶⁷ li pw qhov qub ntawd heev kawg nkaus, tau pw, ws, ob hmos qhov qub ntawd kom paub hais tias qhov ntawd *poj phais*⁶⁸ na. Uas tsis yog li ntawd ces koj pw tsis tau li nawj rau qhov hais tias koj mus ces Nyab Laj lawv paub lawm ne, puas yog? Lawv pom koj txoj kev du lug nes, koj mus qhov twg ces thab ham pai txog ob peb *koos pha* ne, puas yog? Ces lawv pom ces lawv caum qab tas mus li xwb naw. Lawv mus li ntawd thiab qhov noj qhov haus ces, as, koj tau ev, ev mov, ib yam li lawv muaj ib co, cov thab ham cov Ameskas lawv cov mov qhuav rau cov thab ham na. Lawv muaj puas tsav puas yam nyob hauv ces txog caij, ws, koj yuav noj ces koj hliv dej rau cov txhuv ntawd muab cia kom cov txhuv ntawd su lawm lauj, ces zoo noj koj mam noj. Tej zaum ces tsis muaj sij hawm ces noj qhuav xwb, nws mam mus su hauv yus plab. Tawv tawv thiab ov cov ntawd na. Ces...

Tus Txhais Lus: Cia kuv txhais qhov koj tso yom?

Pov Xyooj: Ok.

Tus Txhais Lus: Cia kuv txhais qhov koj tso.

Hais txog qhov pw mas tsis zoo li saum khaib es koj tau pw nyob ib qho chaw kom ntev nawb. Nyob pem hauv ntej mas koj yuav tau tsiv tas li. Thaum sawv ntxov koj sawv los npaj koj cov khoom ces mus ib hnuv txog rau thaum tsaus ntuj koj mam npaj nrhiav chaw pw thiab mam pw ntawd hmo ntawd. Ntev kawg nyob rau ib qho chaw, ntev kawg mas tej zaum li ob hmos xwb. Feem ntau ces koj yeej mus tas li vim rau qhov peb muaj coob coob nyob hauv peb pab ntawd, cov yeeb ncuab nrhiav tau peb nyooj yim heev. Lawv yeej pom peb tej kev peb mus thiab thaum lawv pom, lawv tuaj caum peb tua ces peb yuav tsum tau mus tas li txhua lub sij hawm. Hos hais txog zaub mov noj, lawv muab zaub mov tub rog rau peb

⁶⁴ “lub neej”;

⁶⁵ “pem hauv ntej”;

⁶⁶ “tas li”;

⁶⁷ “tsiv tas li”;

⁶⁸ “tsis muaj kev plhom sij”;

noj. Lawv muab ntim rau hauv hnab ces thaum koj xav noj ces koj muab dej nchuav rau. Nws zoo li mov xwb na, ces koj tos kom su tuaj los yog cov dej ua rau nws muag ces koj mam noj. Los yog tej zaum koj tsis muaj sij hawm ces koj cia li noj qhuav qhuav li ntawd. Thiab cov mov ntawd yeej tawv thiab ntxhib thiab ov.

Pov Xyooj: Thiab, ws, txhua txhua peb hnuv, *every*⁶⁹, txhua txhua peb hnuv ces uas nyob hoom tuaj pov tau mov sov sov lawv nyuam qhuav cub na, puas yog? Thiab nqaij na, txhua txhua peb hnuv ntawd mas lawv nyob hoom lawv nqa tuaj pov txhua txhua, *every three day*, txhua txhua (peb) hnuv nawb.

Tus Txhais Lus: Thiab txhua txhua peb hnuv kuj muaj nyob hoom tuaj pov mov sov thiab nqaij rau peb noj.

Pov Xyooj: Sij hawm twg nyob hoom tuaj pov tsis laib lawm ces noj mov qhuav, rau qhov hais tias koj mus li ntawd ces Nyab Laj, nyob hoom mus ces Nyab Laj tua phom rau nyob hoom na, ces nyob hoom mus tsis laib lawm ne. Ces qhov muaj teeb meem yog qhov ntawd no ov.

Tus Txhais Lus: Thiab thaum peb mus ntawm ib qho chaw rau ib qho, tej zaum nyob hoom tuaj tsis tau rau tej qho chaw vim rau qhov yog nyob hoom tuaj ces cov yeeb ncuab tua phom rau ces lawv tuaj tsis tau. Thaum zoo li ntawd ces peb noj mov qhuav xwb.

Ellen Brooks: Koj puas muaj kev ua hauj lwm nrog Asmeskas li?

Tus Txhais Lus: Koj puas tau ntsib tub rog Meskas los yog cov tsoom fwv Meskas thiab thaum koj ua tub rog ntawd na?

Pov Xyooj: Ws, Meskas, pom thiab mas nyob rau koog ntawd, Ameskas lawv ob peb leeg txhua txhua zaum lawv nrog peb sib koom ntawd na, puas yog? Ob los peb leeg nrog peb mus thiab los mas, tab sis yus cov tom qab, cov me nyuam yaus thiab nws tsis muaj cai nce mus nrog Ameskas los tej ntawd tham, yuav tsum yog lawv cov uas muaj hauj lwm nais xaim tej ntawd nrog Ameskas nyob hauv koog ntawd nyob xwb na, tsis yog nrog *koos lu-aib koos pha* na. Ces yus pom tab sis yus (tsis) tau nrog lawv tham yus tsis tau nrog lawv hais ab tsi li.

Tus Txhais Lus: Pom thiab, nyob rau hauv tej pab tub rog yeej muaj li ob los yog peb tug tub rog Asmeskas, tiam sis peb cov tub rog uas muaj li kaum-plaub kaum-

⁶⁹ "txhua txhua";

tsib xyoos, peb tham tsis tau nrog lawv. Feem ntau, cov *nai xaim* thiaj yog cov ua hauj lwm ua ke nrog cov Asmeskas xwb.

Ellen Brooks: Puas muaj dab tsi ntxiv thiab, puas muaj lwm yam uas vim rau qhov koj hluas hluas, lawv saib koj tsis zoo li lwm tus?

Tus Txhais Lus: Vim rau qhov tias thaum ntawd koj hnuv nyoog tseem me heev, koj tseem yau heev, as, lawv puas muab hauj lwm dab tsi txawv rau koj los yog cov nai lawv puas hais dab tsi rau koj (txawv) ntawm cov muaj hnuv nyoog zog lawm? Los yog lawv yeej saib nej zoo tib yam xwb?

Pov Xyooj: Lawv saib zoo ib yam tiag, saib zoo ib yam, tab sis mas, as, nws kuj, lawv kuj, yus kuj tsis thwm dab tsi li na rau qhov hais tias nyias muaj nyias, as, txoj cai ua, nyias muaj nyias kem ces lawv them ces lawv ua lawv, yus them ces yus ua yus no xwb nav. Ces nws kuj tsis txwv tsis txiav ab tsi, tab si mas, yus tsis muaj peev xwm yus *ee*⁷⁰, vim rau qhov hais tias, yus muaj yus them lawv muaj lawv them na, li no xwb ov.

Tus Txhais Lus: Tsis muaj, yeej tsis muaj qhov txawv ntawm qhov uas lawv saib kuv txawv cov tub rog uas muaj hnuv nyoog. Peb nyias muaj nyias hauj lwm thiab nyiaj muaj nyias qib, tsuas yog yus tus kheej tsis muaj peev xwm nrog cov Asmeskas tham xwb. Vim rau qhov peb nyias muaj nyias hauj lwm ces yus tsuas saib yus qhov hauj lwm xwb.

Ellen Brooks: Ntawm cov Asmeskas nev, feem ntau tib neeg saib lawv li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum ntawd cov thab ham Hmoob thiab cov thab ham Nplog lawv uas, thwm cov thab ham Meskas zoo li cas xwb? Lawv muab cov thab ham Meskas saib tseem ceeb, tsis tseem ceeb los yog thwm hais tias lawv yog cov coj los yog cov saib xyuas nej los yog li cas?

Pov Xyooj: As, nws *xuaj laim*⁷¹ ces qhov thwm ces thwm ib yam hais tias luag yog tus saib xyuas peb sawv daws, luag yog nom yog tswv saib xyuas sawv daws peb thwm qhov ntawd ov. Tab sis mas qhov mus tom *nias naj* ces peb thwm hais tias Ameskas nrog peb ces peb paub hais tias Ameskas yuav tsum yog tus saib qhov ws, nws tsis yog hais tias *xaj* kom koj ua hauj lwm lwm yam na. Nws yog tus *tiv toj* nyob hoom thiab *tiv toj* tom qab nom tswv ntawd nkaus xwb na, thiab kiag ntawm uas ntawm *nai xaim* tej ntawd no na. Nws tsis yog hais tias yuav muab *control*⁷² peb ua as, txoj hauj

⁷⁰ “tus kheej”;

⁷¹ “feem ntau”;

⁷² “saib xyuas”;

lwm na. *I mean*⁷³, nws txawv rau qhov nws mus ces lawv mus ces lawv mus mloog qhov *telephone* lau tej ub tej no ib yam hais tias peb txais tau *nais xaim* Nyab Laj lawv txoj xaim *telephone*⁷⁴ tej ntawd ces xa rau cov Ameskas ces lawv mam li...

Tus Txhais Lus: Xa mus rau tom chaw loj?

Pov Xyooj: Xa mus nram qhov loj ntawd xwb no ov. Lawv kuj tsis yog hais tias yuav *xaj* kom peb thab ham, xaj peb ua li cas li cas. Lawv hauj lwm ne, peb twb paub hais tias lawv hauj lwm yog li ntawd no ov.

Tus Txhais Lus: Feem ntau sawv daws yeej muab cov Asmeskas saib rau nqi vim rau qhov lawv yog cov thawj coj ntawm kev ua tub rog, tiam sis lawv tsis yog cov hais kom peb ua ub ua no, ib hnuv rau ib hnuv, los yog hais tias peb yuav tsum ua li no. Lawv yog cov es saib xyuas cov xov tooj, tej kev sib nug xov mus los rau tom chaw loj, hu nyob hoom tej ntawd. Piv txwv li hais tias thaum peb txais tau cov yeeb ncuab tej xov uas lawv muab xa tawm, peb muab rau cov Asmeskas ces lawv mam li hu rau tom chaw loj, los yog hais kom xa nyob hoom tuaj pab. Ces lawv kuj tsis yog cov hais kom peb ua ub ua no nyob pem hauv ntej, tiam sis lawv yeej muaj ib qho hauj lwm tseem ceeb zoo li ntawd.

Ellen Brooks: Koj pab piav qhia rau cov neeg uas tsis paub txog npluav rog, seb nej sib ntaus sib tua yog vim li cas thiab rau dab tsi?

Tus Txhais Lus: Koj piav me ntsis txog ntawm kev ua rog thaum ua rog nyob Nplog Teb, tsov rog Nyab Laj ntawd seb thaum raws li koj paub thaum lub sij hawm ntawd nav, nej lub hom phiaj yog vim li cas nej ho ua rog thiab rau qhov muaj ib txhia lawv tsis paub, lawv tsis to taub, koj piav me ntsis kom lawv to taub hais tias nej lub hom phiaj nej sib ntaus sib tua thaum ntawd yog rau dabtsi thiab qhov tseem tseeb nej xav tau yog dab tsi lub sij hawm ntawd?

Pov Xyooj: As, sij hawm ntawd ces qhov yus yug los nad, yus twb hnov li ntawd lawm nav, ua tsov ua rog ntawd ces yus cia li swm qhov ntawd lawm na, tus twg yog tus pab yus, yus twb paub lawm no nav. Ces yus yug los twb muaj qhov ntawd lawm ces yus kuj tsis paub hais tias yuav ua li cas li ces nws muaj nws qhov chaw lawv cov laus thaum ub, nom tswv lawv coj los mus ces lawv lawv qab lawm xwb no na. Li ntawd xwb los mas.

⁷³ "kuv txhais hais tias";

⁷⁴ "xov tooj";

Tus Txhais Lus: Raws li qhov kuv paub, txij thaum kuv to taub npluav rog los, kuv twb yeej, lub teb chaws twb yeej ua rog los lawm thiab twb yog tej yam es kuv swm lawm. Ces kuv tsuas yog lawv cov thawj koj qab thiab ua li lawv ua. Kuj tsis paub tseeb hais tias lub hom phiaj yog dab tsi.

Ellen Brooks: Koj puas muaj dab tsi ntxiv thiab hais txog pem hauv ntej los yog kev sib ntaus sib tua uas koj xav qhia rau peb?

Pov Xyooj: *Sure*⁷⁵.

Tus Txhais Lus: Puas muaj tej zaj dab neeg uas koj qhia txog li tej qho lus qhia txog keeb kwm txog pem hauv ntej es nej sib ntaus sib tua rog, sib ntaus sib tua li cas?

Pov Xyooj: *Okay*. Qhov ntawd muaj ntau qhov ntawd na, tab sis yuav piav tas tsis tau thiab.

Tus Txhais Lus: Koj xaiv li ib qho tej ntawd xwb los tau mas.

Pov Xyooj: Yog ntawm qhov kuv niaj hnuv no kuv tseem xav txog laiv, qhov ntawd ces thaum mus ua thab ham, thaum cov neeg raug mob tej ntawd na. Ces neeg raug mob lau thaum kuv ua thab ham ces yus yog *nais mom* ne, neeg mob li cas, lawv xa tuaj rau yus kom yus ua tus *take care the first aid* ne, puas yog? Qee tus nrog koj tham tau, qee tus txawj *faj*⁷⁶ lus tej ntawd, tej ub tej no rau koj na, kom koj mus qhia lawv niam lawv txiv na, puag yog? Qee zaum, kuj mus tau, piav tau rau lawv niam lawv txiv, qee tus yus mus tsis txog lawv niam lawv txiv and yus piav tsis tau no na. Qhov nov yog qhov niaj hnuv no kuv tseem muaj teeb meem. Kuv tseem xav xav ua cas nyob teb chaws no ces lawv muaj qhov ntawd, nyob peb teb chaws, lawv muaj tab sis mas, yus qhov chaw mus mus los los no mas deb heev na, nws tsis zoo li ib yam teb chaws no nws muaj *follow*⁷⁷ muaj ub muaj no na. Nws tsis muaj na, qhov ntawd ces ua kom kuv tsis tshua zoo siab, niaj hnuv no tseem khuam kuv ov. Qhov ntawd muaj ib tug nws raug mob rau nws hauv siab no nav, ces nws ntshav tsis tawm sab raum no nes, puas yog? Nws ntshav poob hauv nav, puas yog? Kuv twb ntsia nws kuv twb paub hais tias nws tsis zoo li lawm nav, nws daj zus daj zus, nws *xaj* kuv kom kuv mus hais nws niam nws txiv no nav. Tab sis, npam no kuv qhwh kuv npog tiav tas ces *xaj* nyob hoom, nyob hoom tuaj thauj nws mus ces nws mus txog saum nyob hoom ces nws twb tuag saum nyob hoom lawm no ov. Npam no thaum peb rov qab los ces, kuv ho tsis paub hais tias nws

⁷⁵ “tau kawg”;

⁷⁶ “tseg”;

⁷⁷ “lawv qab”; tej zaum Pov Xyooj txhais hais tias “muaj hau kev mus los sib nug moo tau”;

niam nws txiv nyob deb lawm ne, nyob deb ntawm yus, yus mus tsis txog ces xa tsis tau tej xov ntawd rau lawv no nav. Aub, muaj teeb meem kawg, qhov ib. Qhov ob ces...

Tus Txhais Lus: (Cia kuv) piav qhov koj tso yom?

Pov Xyooj: Ws.

Tus Txhais Lus: Kuv tseem xav txog tej uas tau pom tau ua, yeej muaj ntau qhov kev sib ntaus sib tua los yog ntau zaus uas kuv pom kuv tus kheej nyob rau hauv. Vim rau qhov thaum cov tub rog raug mob ces lawv muab xa los rau peb, peb qhov lawv tej qhov txhab. Muaj ib txhia kuj tsis tham dab tsi, tiam sis muaj ib txhia hais lus rau kuv thiab tso lus rau kuv, kom xa lus mus rau lawv niam lawv txiv nyob tom tsev. Tej zaum kuv kuj ua tau, tej zaum kuj ua tsis tau tiam sis niaj hnuv niam no thaum kuv xav txog yeej tseem nyuaj rau kuv kawg. Vim rau qhov thaum ntawd lawv tsev neeg nyob deb deb, thiab tsis muaj xov tooj, tsis muaj txoj hau kev nug lawv moo. Tseem ua teeb meem rau kuv niaj hnuv no, tej ntawd tseem ua rau kuv nyhav siab niaj hnuv no. Muaj ib tug tub rog, nws raug mob ntawm hauv siab. Kuv paub hais tias nws los ntshav loj heev nyob rau hauv nruab nrog thiab paub hais tias tej zaum nws yuav tsis nyob ntev vim rau qhov nws daj ntseg zuj zus. Kuv qhov nws tej qhov txhab tag ces, vim kuv paub tias nws los ntshav hauv nruab nrog, kuv thiaj hu rau nyob hoom. Nyob hoom tuaj thauj kiag nws mus xwb ces nws twb tuag saum nyob hoom. Kuv twb tsis paub nws niam nws txiv yog leej twg, kuv twb tsis paub hais tias lawv nyob deb los tsis deb. Tej qho zoo li no tseem muaj teeb meem rau kuv niaj hnuv no.

Pov Xyooj: Thiab, ws, ib qho ces, ib co ces, cov thab ham ces thaum koj mus ua, thaum mus ntawd mas *very danger*⁷⁸ vim qhov hais tias lawv tseem sib ntaus sib tua ntawd nav, puas yog? Koj twb nyob ntawd ces lawv twb raug mob, lawv twb qw qw rau koj kom koj mus coj lawv tawm qhov, tawm los *do first aid* na. Qhov ntawd mas *danger* tiag tiag li ov vim qhov twb tseem sib ntaus sib tua ntawd, pig pig poog poog no naj, lawv raug mob ces lawv qw kom koj yog *nurse* no ces koj yuav tsum tau mus nqa lawv, lawv qab mus muab cov thab ham mob ntawd *take care* tas ces, lawv mam xa tawm los xa tawm los no nav. Ces qhov ntawd ces *danger* rau yus thiab *danger* rau thab ham tib si thiab, ws, qhov ntawd muaj ntau ntau yam.

⁷⁸ “plhom sij heev”;

Tus Txhais Lus: Koj puas muaj ib qho chaw uas, koj piav tau es muaj ib zaug nej muaj sib tua qhov chaw no es tshwm sim li no rau li no es koj ua li no thiab nej ho tawm tau qhov no li no, koj piav puas tau li ntawd?

Pov Xyooj: Tau los mas.

Tus Txhais Lus: Xaiv ib qho xwb los tau mas.

Pov Xyooj: *Okay.* As, muaj ib qho ces peb mus puag nram qab teb, peb mus ua thab ham ces rau qhov hais tias nyob hoom xa peb. Ib yam *xub-pawj-lais*⁷⁹, puas yog? Cov thab ham xa mus puag nram Nyab Laj kiag mus ces lawv nyob hoom twb tsis nqis hauv av na. Lub nyob hoom tseem tsaws saum no ces kom peb sawv daws dhia, puas yog? Dhia tawm, dhia tawm nyob hoom ya lawm no na, ces thaum ntawd mas, lawv twb tsis paub Nyab Laj twb puav tag lawm na, es tom ntej tom qab Nyaj Laj nyob tas. Vim qhov hais tias lawv xa peb mus thaiv txoj kev 9 mus nram qab teb nram Nyab Laj teb na, puas yog? Peb cov yog cov thaiv txoj kev ntawd na, txiav txoj kev ntawd na. Ces Nyab Laj zov puv tas roob tas ces tos tua no ov, uas lawv tua yus, yus tua lawv ces raug mob li cas los muaj li no ov.

Tus Txhais Lus: Kuv piav qhov ko ua ntej yom?

Tus Txhais Lus: Nws yeej plhom sij heev thaum nyob rau hauv tshav rog, vim rau qhov nyob rau hauv tshav rog muaj neeg sib ntaus sib tua pawg pes lug, tiam sis yus yog tus saib xyuas kho mob ces yus yuav tsum tau mus pab saib xyuas cov tub rog uas raug mob nyob rau hauv tshav rog, thaum tseem tab tom sib ntaus sib tua. Yeej plhom sij heev rau kuv thiab rau lwm cov tub rog thiab, tiam sis (lawv) hu kom yus mus pab kho ua ntej lawv khiav tawm. Muaj ib zaug, lawv muab peb xa mus rau nram sab qab teb, mus rau puag nram hauv ntej ntawm tshav rog. Kawg lub nyob hoom tshuab ntsuab uas thauj peb mus twb tsaws tsis tau, tsuas yog ya saum ib nta es cia li kom peb dhia xwb. Lawv twb tsis paub hais tias cov yeeb ncuab twb nyob ncig peb tag. Thaum ntawd yog thaum lawv xa peb mus thaiv txoj kev 9, uas yog mus pem Nyab Laj qaum teb mus rau nram Nyab Laj qab teb, es hla hauv Nplog Teb mus. Thaum ntawd peb raug sib ntaus sib tua nyhav kawg.

Ces thaum nej mus poob nyob hoom, nej dhia tau mus hauv es nyob hoom ya lawm lawv tsis tua lub nyob hoom lov? Lawv mam li tua nej tom qab xwb lov?

⁷⁹ Tsis paub tseeb xyov Pov Xyooj siv lo lus no hais txog dab tsi;

Pov Xyooj: Ws, lawv mam tua peb tom qab. Lawv tsis tua lub nyob hoom, rau qhov hais tias lawv tua lub nyob hoom ces *aib phoo*⁸⁰ nyob saud yuav pom lawv, nruab hnub ne. *Aib phoo* yuav ncig thoob plaws saud xwb ne, lawv thiaj tsis tua thaum ntawd, puas yog? Nyob hoom...

Tus Txhais Lus: Nyob hoom pais lawm ces lawv mam tua?

Pov Xyooj: Pais lawm ces mam tua no nawb.

Tus Txhais Lus: Thaum lub sij hawm uas lawv muab peb coj mus pov rau nram txoj kev 9, thaum lub nyob hoom tseem nyob, lawv kuj tsis tua peb, vim rau qhov muaj cov nyob hoom *aib phoo* uas yog tias lawv tua ces yuav paub tias lawv nyob qhov twg, ces cov nyob hoom yuav tua lawv thiab. Tiam sis lawv tos thaum cov nyob hoom twb rov qab tag lawm, thaum ntawd lawv mam tua peb ces peb thiaj raug sib tua nyhav heev.

Ces tom qab cov nyob hoom ntawd ne, ho muaj dab tsi tshwm sim xwb?

Pov Xyooj: Tom qab nyob hoom ces qhov tshwm sim ces peb thaum ntawd ces peb, Nyab Laj puav peb tas ces nyias dhia nyias xwb ne thaum ntawd na.

Tus Txhais Lus: Dhia kom dim lawm kom txhob tuag xwb ne, puas yog?

Pov Xyooj: Aws. Thaum ntawd ces nyias pais, nws pais, tsis pais *pees-kas-lawv*⁸¹ li lawm thiab rau qhov sib tua ne, puas yog? Nws mas, ib pab ob peb leeg, ib pab tsib rau leej lawm xwb lauj. Thaum ntawd ces nyob hoom pov, tiv toj nyob hoom tiv toj tsis laib rau qhov hais tias ib co muaj *puv*⁸² ib co tsis muaj no nav. Ces auj, txom nyem tiag tiag.

Tus Txhais Lus: Thaum ntawd lawv muab peb puav tag thiab peb tsis nyob ua pab ua pawg li lawm. Peb sib faib ua tej pab pawg me me, ob peb leeg, tej zaum plaub tsib leeg ua ke. Thiab peb hu tsis tau nyob hoom tuaj pab vim rau qhov ib co muaj xov tooj ib co tsis muaj. Yeej nyuaj kawg nkaus.

Ellen Brooks: Koj puas muaj phom?

Tus Txhais Lus: Koj puas muaj phom? Koj puas muaj...

Pov Xyooj: *Yeah*, phom muaj mas. Muaj thiab. Sawv daws yuav tsum muaj phom tas tus li rau qhov hais tias, mus li ntawd yuav tsum muaj phom li ov.

⁸⁰ “nyob hoom tua rog”;

⁸¹ “tsis pais raws kev raws cai” los yog “tsis pais raws seem raws cai”;

⁸² Lub xov tooj ntawm tes uas cov tub rog thiab tub ceev xwm siv;

Tus Txhais Lus: Muaj, mus pem hauv ntej li ntawd txhua tus yuav tsum muaj phom. Txhua tus yeej muaj phom.

Ellen Brooks: Ces muaj dab tsis tshwm sim ntxiv nyob rau nram txoj kev 9?

Tus Txhais Lus: Es muaj dab tsi tshwm sim xwb ntawm txoj kev 9 ntawd na?

Pov Xyooj: As, muaj ab tsi tshwm sim ces peb mus zov txoj kev 9 ntawd ces tau uas, ob peb *week* tom qab ces peb mam li, ws, mus sib sau laib, puas yog? (Tsis) tas li ntawd ces lawv *xaj* kom peb mus, uas, txiav txoj kev 9, thaiv txoj kev 9 ntawd no nav. Txoj kev 9 ntawd Nyab Laj los zov npauv ov, rau qhov hais tias lawv lub *lauv*⁸³ uas xa riam phom mus nram qab teb, nram Nyab Laj qab teb ntawd mas, raws nraim txhua txhua hnuv li ne, puas yog? Lawv kom peb mus txiav txoj kev ntawd ces peb mus txog hav zoov hmo ntuj auj, hmo ntuj na. Nruab hnuv peb mus tsis laib lawm ov, hmo ntuj peb mam li nkag mus mus txog tom txoj kev ces pom tsob ntoo twg loj ces muab lub mees loj loj i na, mee plaub fab ntawd ces muab pav rau hauv paus ntoo ntawd, hlawv, hlawv hauv paus ntoo, hlawv tsob ntoo ntawd kom txiav ntoo thaiv, kom thaiv txoj kev ntawd naw. Tsis pub lub *lauv la-lias*⁸⁴ ntawd mus, mus tau nram qab teb naw. Peb ua li ntawd xwb ne.

Tus Txhais Lus: Tau ob peb lis tiam tom qab lawv muab peb pov rau nram txoj kev 9, peb sib sau peb cov tub rog los ua ke, thiab lawv kom peb thaiv cov yeeb ncuab ntawm txoj kev 9, tsis pub xa khoom peb Nyab Laj qaum teb mus rau Nyab Laj qab teb. Cov yeeb ncuab lawv siv txoj kev 9 ntawd heev, ces lawv yeej zov txoj kev ntawd heev thiab. Peb yeej mus tsis tau thaum nruab hnuv li, ces thaum tsaus ntuj ces peb mam li nkag mus rau ntawm txoj kev 9, mus pom tej tsob ntoo loj loj, uas nyob ntawm ntug kev, uas loj txaus, ces peb muab nplaum khi rau ntawm lub hauv paus ntoo. Peb xuas nplaum tua kom tsob ntoo ntawd vau los thaiv txoj kev ntawd.

Ellen Brooks: Ces ho muaj dab tsis tshwm sim ntxiv thiab?

Tus Txhais Lus: Tom qab ntawd ne muaj dab tsi xwb?

Pov Xyooj: Tom qab ces thaiv tas ces dhia tawm lau, rau qhov hais tias hlawv *bomb*⁸⁵ ntawd ne, puas yog? Dhia tawm ces thaum *bomb* ntawd tawg, tsob ntoo vau thaiv kev tab sis mas, npam no ces Nyab Laj paub lawm ne, puas yog? Nyab Laj paub, Nyab Laj caum peb no nawb, caum peb ces nyias pais

⁸³ “tsheb”;

⁸⁴ Hais txog lub tsheb uas thauj khoom pem Nyab Laj qaum teb mus rau Nyab Laj qab teb;

⁸⁵ “pov npoons”;

nyias dua thiab lauj. Ces mus mus mus ces ib co poob zoo, ib co, qhov poob zoo ntawd no mas nws mus ua ke kaum tawm leej tab sis thaum muaj teeb meem li ntawd ces nyias dhia nyias txawv lawm ne. Hmo ntuj ne, tsis pom kev lawm ne ces cov muaj *phiam thib*⁸⁶ nws ho pais nws lawm, cov tsis muaj *phiam thib* nws ho mus nws lwm qhov ces nrhiav tsis laib lawm naw, thaum ntawd, ces haj yam muaj teeb meem. Muaj *phiam thib* muaj *puv* tej ntawd na, ces nyias pais nyias lawm ces poob zoo lawm xwb auj, thaum ntawd.

Tus Txhais Lus: Tom qab peb xuas nplaum tua tsob ntoo los thaiv txoj kev ntawd, ces cov yeeb ncuab paub hais tias peb yog cov ua li ntawd no ces lawv caum peb. Lawv tuaj muab peb tua, thiab yog thaum hmo ntuj ces peb sib faib nyias mus nyias. Ib txhia muaj daim ntawv qhia tej chaw ntawd, ib txhia tsis muaj. Ib txhia muaj xov tooj, ib txhia tsis muaj, ces yeej nyuaj heev uas muaj coob leej tau poob zoo. Peb mus ib pab no li kaum leej, tiam sis peb raug sib faib. Koj cia li mus koj thiab muaj neeg coob leej poob zoo vim rau qhov yog hmo ntuj.

Ellen Brooks: Ces muaj dab tsi tshwm sim rau koj thiab lub sij hawm ntawd nas?

Tus Txhais Lus: Koj tus kheej nes koj khiav li cas thiab koj nrog leej twg thiab muaj dab tsi tshwm sim rau koj?

Pov Xyooj: Thaum ntawd mas kuv ces nrog, peb mas yog tsib leeg, thaum ntawd ces tsib leeg tab sis peb ho tsis muaj *puv*, muaj *phiam thib* xwb no nav. Ces paub kev mus tab sis nws hu tsis laib nyob hoom los pab no nav, muaj teeb meem qhov nov. Ua ua ces peb ho raws raws daim *phiam thib* los mus ces los tshwm no ov.

Tus Txhais Lus: Los tshwm rau qhov twg na?

Pov Xyooj: Los tshwm rau yus cov thab ham nyob tom qab lawm thiab ne, puas yog? Rau qhov hais tias nws tsis yog mus tag nrho tom thaiv txoj kev ntawd ces cov *koos pha* ces nyob puag tom no ces kaum tawm leej, lawv kom kaum tawm leej mus, mus xwb no nav. Mus mam li rov los no nav, ces tsis yog hais tias ze ze, deb thiab ne. Ws, cov *nais mom* yuav tsum nrog nraim lawv txhua txhua zaus, lawv mus qhov twg *separate*⁸⁷ li cas los mas, yus yog *nai mom* yuav tsum mus nrog lawv cov mus ntawd no na.

Tus Txhais Lus: Nej los tau tsawg hnub nej thiaj los txog? Los ntev npaum cas nej thiaj los txog cov tom qab?

⁸⁶ “daim ntawv qhia txog thaj chaw”;

⁸⁷ “sib faib” los yog “sib nrug”;

Pov Xyooj: Peb hnuv.

Tus Txhais Lus: Peb hnuv lov?

Pov Xyooj: Peb hnuv peb los txog lawm, tab sis cov muaj *puv* ces...

Tus Txhais Lus: Lawv hu tau nyob hoom?

Pov Xyooj: Lawv hu tsis laib lawm thiab, thaum ntawd ces lawv tseem deb dua peb rau qhov hais tias lawv tsis muaj *phiam thib* na. Lawv mus mus mus mus ces...

Tus Txhais Lus: Yuam kev?

Pov Xyooj: Yuam kev ces lawv hu lub nyob hoom, hu hu hu mam hu laib nyob hoom tag kis twb yuav tsaus ntuj mam hu laib nyob hoom. Nyob hoom mam los nrhiav lawv ces lawv hais tias auj, lawv mus tsis yog lawm ne, puag pem Nyab Laj teb lawm awj, no naw. Thiaj li kom, nyob hoom mam li hais tias kom nej, ws, lawv qab, lawv kuv qab nawb, no mas nyob hoom ya qhov pug siab siab mus yus nyob qhov hauv no yus twb pom hais tias nyob hoom nrov thiab nyob hoom mus phab twg ces lawv raws nyob hoom qab no nav. Lawv thiaj los txog tau rau hnuv lawv mam los txog no thiab ov.

Tus Txhais Lus: Pab tub rog uas kuv nrog ntawd peb muaj tsib leeg, peb tsis muaj xov tooj. Peb muaj ib daim ntawv qhia kev thiab ib lub taw kev. Peb paub hais tias yuav mus qhov twg, tiam sis peb hu tsis tau nyob hoom tuaj tos peb. Peb los peb hnuv nkaus thiaj los txog pab tub rog uas loj, nyob tom qab no, tsuas yog peb kaum leej mus ua qhov hauj lwm ntawd xwb ne. Txhua txhua zaus uas peb muaj tej qho hauj lwm li ntawd tus saib xyuas kho mob yeej nrog lawv mus tas li. Ces peb tsib leeg siv peb hnuv nkaus thiaj los txog peb pab tub rog. Lwm cov ces, muaj ib pab lawv mus yuam kev. Lawv muaj xov tooj tiam sis lawv tsis muaj daim ntawv qhia kev ces lawv tsis paub hais tias yuav mus qhov twg. Lawv mus yuam kev, mus rau puag Nyab Laj Teb. Thaum kawg lawv kuj hu tau thiab qhia tau qhov chaw lawv nyob rau nyob hoom. Nyob hoom thiaj qhia lawv hais tias lawv mus yuam kev lawm, lawv mus rau puag Nyab Laj teb lawm. Ces lub nyob hoom mam li coj lawv kev los. Lub nyob hoom ya siab siab ces lawv mam li mus lawv lub nyob hoom qab xwb, ces lawv thiaj rov los txog. Lawv siv rau hnuv nkaus thiaj rov qab los txog pab tub rog.

Ellen Brooks: Ces leej twg yog cov tsav nyob hoom tshuab ntsuab thiab cov nyob hoom?

Tus Txhais Lus: Cov tsav nyob hoom tuaj tos nej los yog cov tsav nyob hoom tuaj pab nej ntawd yog leej twg xwb?

Pov Xyooj: Cov ntawd ces tsis paub lawm thiab nawb.

Tus Txhais Lus: Tsis paub lov?

Pov Xyooj: Rau qhov yus tsis yog cov ntawd mas hais lus rau qhov hais tias *xuaj laim* yog Thaib thiab Nplog cov mus li ntawd na, cov nyob hoom me na. Cov uas yog *aib phooj* thiaj yog Asmeskas nkaus xwb ov. Cov tias nyob hoom me ntawd ces Thaib thiab Nplog no tab sis tsis paub tias yog Nplog los Thaib.

Tus Txhais Lus: Kuv tsis paub tseeb thiab vim rau qhov kuv tsis tau sib nug xov nrog lawv kiag, tiam sis cov nyob hoom me mas feem ntau yog cov tub rog Thaib los yog Nplog. Tiam sis cov nyob hoom sib tua ces yog cov Asmeskas.

Ellen Brooks: Thiab nyob hauv koj pab tub rog, cov uas pab koj sib ntaus sib tua ntawd, lawv puas yog Hmoob tag nrho los yog lawv nyias tuaj nyias qhov chaw tuaj?

Tus Txhais Lus: Ntawm koj *koos pha* los yog koj *koos lu-aib* tej ntawd feem coob yog Hmoob xwb los yog muaj lwm hom haiv neeg nrog nej thiab?

Pov Xyooj: As, muaj lwm haiv neeg thiab nawb. Muaj as, Hmoob thiab as, tab sis Hmoob tsawg tsawg, Nplog *xuaj laim*, thiab as, Pub Thawj.

Tus Txhais Lus: Yog, nyob hauv pab tub rog uas kuv nrog yeej muaj Hmoob thiab, tiam sis Hmoob yog cov tsawg. Feem ntau yog Nplog thiab muaj lwm hom neeg uas hu uas Pub Thawj.

Ellen Brooks: Ces cov ntawd yog ib hom neeg txawv laiv puas yog?

Tus Txhais Lus: Pub Thawj yog ib hom neeg uas nyob Nplog teb thiab ne, puas yog?

Pov Xyooj: Aws, yog mas. Lwm hom muaj thiab tab sis mas lwm hom lawv muab *count*⁸⁸ rau Nplog tas lawm ne. Lawv tsis *count separate*⁸⁹ li Hmoob los yog Pub Thawj los yog Nplog lawm na. Ib yam li *Thaib Lwb* los yog Thaib Dub tej ntawd lawv *count* rau Nplog lawm, lawv tsis *count* rau hais tias lwm yam no na. Peb qho no thiaj li yog (cov uas) lawv *count* muaj npe, cov ces muaj ntau, Thaib Lwb, Thaib Liab, Thaib Puas Nyas; hais lus nyias txawv nyias ov. Tab sis mas mloog laib.

⁸⁸ "suav";

⁸⁹ "suav sib txawv";

- Tus Txhais Lus: Muab suav tas nrho hais tias yog Nplog no xwb ne yom?
- Pov Xyooj: Aws, muab suav ua Nplog lawm xwb ne.
- Tus Txhais Lus: Yog, Pub Thawj yog ib pab neeg uas kuj coob thiab, tiam sis cov hu ua Nplog no ces yeej muaj lwm hom neeg tsawg uas lawv muab suav ua ke hais tias yog Nplog no xwb. Hmoob, Nplog thiab Pub Thawj yog peb pab neeg cov coob uas lawv muab suav, tiam sis nyob rau hauv peb pab no yeej muaj lwm hom neeg uas tsawg tsawg thiab.
- Ellen Brooks: Ces lawv sawv daws puas sib raug zoo thiab?
- Tus Txhais Lus: Thaum cov tib neeg tuaj (ua) tub rog ntawd, ib co yog Hmoob, ib co yog Nplog, ib co yog Lwb, ib co yog Pub Thawj ntawd es lawv puas sib raug zoo thiab los yog lawv tsis sib haum thiab los yog li cas?
- Pov Xyooj: Auj, raug zoo xwb lau. Nws tsis muaj qhov tsis sib haum li nawb.
- Tus Txhais Lus: Rau qhov sawv daws muaj ib tug yeeb ncuab ces sawv daws yuav tsum sib pab sib raug zoo ne, puas yog los yog li cas?
- Pov Xyooj: Nws ib yam hais tias, nws ib txoj cai thiab ib tug nom ib tug tswv kav xwb na. Ces koj yuav yog haiv neeg twg (los) kav liam ces nws tsis *matter*⁹⁰ li, yuav tsum sib hlub los mus li, sib pab los mus li lawm xwb ov. Nws tsis *separate*⁹¹ li rau qhov hais tias lawv *separate* me ntsis lub npe haiv neeg xwb ov, tab sis mas qhov ua noj ua haus qhov ua hauj lwm ab tsi ces ua ib yam nkaus. Nws tsis muaj qhov hais tias koj hom no kuv yog hom no li ntawd.
- Tus Txhais Lus: Tsis muaj kev sib cais, kev sib faib, txawm hais tias sawv daws nyias yog nyias hom neeg. Peb yeej ua raws tib txoj cai, tib tug thawj coj, muaj tib lub hom phiaj. Ces peb yeej sib raug zoo thiab ua hauj lwm ua ke zoo.
- Ellen Brooks: Puas muaj tej yam dab tsi ntxiv hais txog kev nyob pem hauv ntej es koj xav tham txog ua ntej peb mus tham txog thaum tsov rog xaus?
- Tus Txhais Lus: Puas muaj tej yam uas koj xav tham txog thaum mus sib ntaus sib tua pem hauv ntej ntxiv es ua ntej peb tham txog thaum tsov rog xaus?
- Pov Xyooj: Ws, muaj me ntsis qhov hais tias, thaum uas yus muaj teeb meem tej ntawd, thaum mus ua hauj lwm tom *nias nab* ntawd ces muaj teeb meem thaum nyob hoom tuaj pov tsis tau zaub mov rau yus noj nawb. Qee zaum

⁹⁰ “ua li cas”;

⁹¹ “sib cais” los yog “sib faib”;

ces mov qhuav ntawd los tas no nav, dej los tas no nawb. Kuj muaj ib zaug laiv, ib *week* nkaus tsis tau noj mov tsis tau noj, haus dej li nawb. As, nyob hoom pov tsis laib lawm na, tshuav *xaj* nyob hoom *xaj* laib, tab sis nyob hoom tuaj pov tsis laib no nav, rau qhov hais tias koj nyob puag ciam teb Nyab Laj ne. Ces nyob hoom, sawv daws hnov nyob hoom nrov sauv xwb na, Nyab Laj nws tua li lawm ov, tua mus puag sauv li lawm xwb ov. Ces nyob hoom los nqa tsis laib los pov zaub pov mov rau yus na, ces twb muaj xya hnuv tsis tau noj mov tsis tau haus dej li nawb. Ces sawv ntxov ces muaj nplooj lwg nyob hauv daim, ab tsi, qos ntoo nas, puag yog? Cov ntawd na qos dej nas, puas yog?

Tus Txhais Lus: Nplooj qos dej ntawd, puas yog?

Pov Xyooj: Aws, cov nplooj ntawd ces hmo ntuj ntawd mas nws los lwg ne, puas yog? Sawv ntxov ntawd mas koj lam mus nrhiav cov ntawd los cug, koj tau me ntsis me ntsis dej ces yus thiaj tau haus me ntsis me ntsis ntawd xwb hos. Es qhov muaj teeb meem loj tiag tiag, yog thaum nyob hoom pov tsis tau rau yus. Mov los pov tsis laib, mov qhuav yus ev ntawd ces noj tag lawm ne. Mov qhuav ces koj nyuam qhuav ev tau peb caug pob xwb ne, ib tug neeg ev tau peb caug pob nkaus xwb ov.

Tus Txhais Lus: Muaj mas. Muaj ib zaug, thaum peb muaj teeb meem loj uas peb tsis muaj mov noj thiab tsis muaj dej haus vim rau qhov nyob hoom pov tsis tau rau peb. Muaj ib zaug, peb tsis muaj mov noj thiab tsis muaj dej haus tau xya hnuv, los yog ib lis tiam. Peb mus nyob deb heev rau tom ciam teb ntawm Nplog thiab Nyab Laj, thiab nyob hoom yeej tuaj tau tiam sis lawv tuaj tsis tau qis txaus uas yuav pov tau zaub mov thiab dej rau peb vim rau qhov lawv raug tua txhua zaub lawv ya los qis. Ces thaum sawv ntxov, peb nrhiav cov nplooj es muaj lwg dej nyob saud, thiab muab cov lwg dej ntawd ncuav los ua ke ces haus li ntawd kom txhob tuag. Thaib cov zaub mov uas peb ris tau, cov hnab mov uas peb ris tau, ib leeg, ib tug tub rog tsuas yog ris tau ntau kawg peb-caug hnab xwb.

Ellen Brooks: Ces ho muaj dab tsi tshwm sim ntxiv thaum kawg nas? Nej tsiv los yog nyob hoom ho tuaj tau txog nej lawm?

Tus Txhais Lus: Thaum uas nej nyob xya hnuv tsis tau zaub mov noj ntawd ua li cas lawm xwb? Thaum tom qab uas nej khiav tawm tau los yog nyob hoom pov mov rau nej lawm los yog li cas? Muaj dab tsis tshwm sim?

Pov Xyooj: Thaum ntawd ces kawg lawv nrhiav cov nyob hoom, as, pov *bomb*⁹², pov *bomb*, pov pov pov pov pov *coos kuaj* uas, tus pov *bomb* los pov, tus uas xa mov tuaj los xa no na. Ces lawv thiaj, thaum nyob hoom pov *bomb* ntawd mas tus, as, nyob hoom xa mov tuaj pov rau peb ces nws nrog nyob hoom ntawd, *take care*, ua ua ua ua npam kawg thiaj ua laib no ov. Ua laib thiaj pov tau mov rau peb ces, pov tau rau hauv ces peb thiaj tau mov noj ces peb thiaj muaj zog tawm los no na. Tawm mus, thiaj muaj zog mus lwm qhov no na. Yog tsis ua li ntawd ces tsis tau noj mov rau rau xya hnuv li ntawd ces tsis muaj zog mus qhov (twg) lawm ne.

Tus Txhais Lus: Yog.

Pov Xyooj: Lawv thiaj ua ua ua ua npaum, pov *bomb*, pov pov pov pov pov ces nyob hoom...

Tus Txhais Lus: Tej zaum uas cov Nyab Laj khiav tawm deb zog me ntsis ces lawv thiaj tuaj tau no lov?

Pov Xyooj: Aws, aws.

Tus Txhais Lus: Es nej puas tsawg leej thaum ntawd na?

Pov Xyooj: Auj, coob hos.

Tus Txhais Lus: Tag nrho *koos pha* lov?

Pov Xyooj: *Koos* kiag hos. *Koos* kiag.

Tus Txhais Lus: Lub sij hawm ntawd lawv xa cov nyob hoom pov npoos tuaj thiab nrog cov nyob hom pov npoos yog cov nyob hoom xa zaub xa mov uas pov zaub mov. Lawv sim pov zaub mov thiab lawv pov npoos tas zog rau cov yeeb ncuab, ces tom qab ntev loo ces lawv mam pov tau zaub mov rau peb. Vim rau qhov tias tom qab peb yoo tau xya hnuv tsis muaj mov noj tsis muaj dej haus ces peb tsis muaj zog mus ua dab tsi, mus rau qhov twg li lawm. Thaum peb tau cov zaub mov ces peb thiaj tau noj thiaj muaj zog mus taus rau ub rau no.

Pov Xyooj: Cov nyob hoom pov *bomb* ces lawv hais tias B52 na. *Npaws Npij* B52, rau qhov hais tias nws pov ib lwm ntawd ces nws tawg txog nees-nkaum rau peb-caug *nas this*⁹³ na. Lawv pov tsuag tsuag pov tsuag tsuag pov tsuag tsuag ntawd mas nws *bomb* nws tawg nws mas Nyab Laj tsis tau kev tsa taub hau ne. Rau qhov lub *bomb* ntawd tawg tawg tawg tawg ntawd

⁹² “npoos”, ib yam li “pov npoos”;

⁹³ “feeb”;

ces, as, Nyab Laj tsav tsis tau nyob hoom tuaj tua, nyob hoom tuaj pov txhuv rau peb ces lawv thiaj tuaj tau ntawd no naw. Rau qhov hais tias thaum ntawd ces *bomb* nyob hauv ces tawg cuag ab tsi.

Tus Txhais Lus: Ces lawv nkaum lawm thiab?

Pov Xyooj: Lawv nkaum lawm thiab no ov, rau qhov hais tias mas ib tsum *bomb* raug lawv thiab no nav.

Tus Txhais Lus: Yog, ces thaum ntawd nyob hoom mam pov txhuv pov zaub mov rau nej?

Pov Xyooj: Aws, ces thaum ntawd nyob hoom mam pov no na, tsis yog li ntawd ces lawv pov tsis laib li ne.

Tus Txhais Lus: Qhov uas lawv ua ces yog lawv siv cov nyob hoom B52, cov nyob hoom pov npoos ntawd tuaj npoos, pov npoos ces npoos tawg, tawg ntev li nees-nkaum mus rau peb-caug feeb. Thaum lub sij hawm ntawd thaum cov npoos tawg ces cov yeeb ncuab khiav nkaum, thiab thaum lub sij hawm ntawd ces cov nyob hoom pov zaub mov mam tuaj pov tau zaub mov rau peb. Li no thiaj li yog tib lub caij uas lawv thiaj pov tau zaub mov rau peb xwb, tsis li ces cov nyob hoom yeej raug tua ces yeej tuaj pov tsis tau zaub mov rau peb li.

Ellen Brooks: Puas muaj tej yam dab tsi nyob tom hav zoov es nej noj tau thiab? Tej yam khoom noj, xws li tej yam uas nej noj tau?

Tus Txhais Lus: Puas muaj tej yam khoom noj tom hav zoov uas nej yuav, nej kuj xawb tau los noj tuav siav thiab?

Pov Xyooj: Nws, koj mus tsis tau qhov twg thiab ne. Muaj ov, muaj tej qos lau tej ub tej no tom hav zoov tej ntawd. Nws kuj muaj tab sis mas...

Tus Txhais Lus: Koj tseem tau mus nrhiav thiab ces ntshai Nyab Laj?

Pov Xyooj: Tawm tsis tau.

Tus Txhais Lus: Tawm tsis tau thiab yom?

Pov Xyooj: Tawm tsis tau hauv yus qhov taub los mus thiab ne, yuav tsum yog, as, xyeej tiag tiag thiaj tawm tau mus nrhiav tom hav zoov ne.

Tus Txhais Lus: Yeej muaj thiab, yeej tej qos thiab tej cag ub cag no, tiam sis nyuaj rau koj tawm ntawm koj qhov chaw koj nyob es mus nrhiav.

Ellen Brooks: Yog li ntawd puas muaj dab tsi thaum lub sij hawm sib ntaus sib tua ntawd ntxiv lawm thiab uas koj xav tham txog ua ntej peb mus tham txog lwm qhov?

Tus Txhais Lus: Puas muaj ib qho los ob qho ntxiv, dab tsi ntxiv thaum nej mus sib tua pem hauv ntej pev es koj xav tham me ntsis ntxiv ua ntej peb mus tham txog lwm qhov?

Pov Xyooj: As, muaj, muaj ntau yam, tab sis muaj ib zaug ces lawv, as, lawv tuaj tua peb. Muaj ib zaug peb nyob hauv khaib, nyob hauv khaib, lawv khaib, lawv hais tias khaib as *Nai Lu-aib*, nyob Nplog teb, khaib *Nai Lu-aib* thab ham *Nai Lu-aib* xwb mas.

Tus Txhais Lus: Lub khaib lub npe hu ua *Nai Lu-aib* no lov los yog li cas?

Pov Xyooj: Tsis yog, lub khaib Doos Heem.

Tus Txhais Lus: Doos Heem lov?

Pov Xyooj: Dooj Heem, lub khaib *Nai Lu-aib*, tej Hmoob tej Nplog tej ntawd ces lawv mus kawm *Nai Lu-aib* hauv ne.

Tus Txhais Lus: Auv.

Pov Xyooj: Khaib kawm *Nai Lu-aib* ntawd.

Tus Txhais Lus: Ces lawv tuaj tua nej hauv lub khaib hauv?

Pov Xyooj: Aws, lawv tua peb hauv lub khaib ntawd mas zaum ntawd mas zaum lub Doos Heem tawg kiag ov, thaum ntawd na. Ces lawv xuas, tua phom loj na, lawv tua phom loj, seb nees-nkaum peb-caug tawm rab phom loj ib npaj ib npaj naw, mas poob cuag ab tsi rau peb ces peb tawm tsis tau peb ua tsis tau ab tsi li ces peb thiaj tawg Doos Heem ntawd yog qhov ntawd ov. Khaib Doos Heem, Khiab *Nai Lu-aib* qub thaum ub na. Auj, *kas das*⁹⁴ tiag tiag thiab qhov hais tias sab nraud twb xov pos xov tas ne, puas yog? Khaib thab ham ne, xov pos xov tas ces koj tawm mus ces koj tawm tsis laib. Koj tawm ib lub qhov rooj uas Nyab Laj zov ntawd thiab ces as, lawv ho tua, lawv tua qhov pev, tua peb kom peb tu noob no xwb los mas. Lawv...

Tus Txhais Lus: Es lawv tuaj, lawv tuaj zov qhov rooj ntawd lawv yeej tuaj nyob ze ze lawm laiv yog li nas puas yog?

⁹⁴ “plhom sij”;

Pov Xyooj: Aws, lawv yeej nyob ze ze ntawd lawm ov.

Tus Txhais Lus: Thiab lawv ho tshoob phom loj tuaj thiab?

Pov Xyooj: Aws, lawv yuav ua kom peb tawm tsis tau kiag ces tua phom loj tuaj poob rau peb qhov taub ntawd tuag kom tas no xwb ov. Tab sis mas nws kuj muaj hmoo thiab sij hawm ntawd ces tua tua...

Tus Txhais Lus: Ua cas nej thiaj tawm tau?

Pov Xyooj: Ua ua ua ua nyob hoom thiab xwb las as.

Tus Txhais Lus: Nyob hoom tuaj tua lawv lov?

Pov Xyooj: Aws, nyob hoom tuaj pov *bomb* rau lub qhov rooj ntawd, puas yog? Nyob hoom pov *bomb*, pov pov pov pov pov rau Nyab Laj tuag hauv lawm xwb as. Pov *coos kuaj* lwj tas tej qhov chaw yuav tawm ntawd lwj tas tov ces av npog tas lawm Nyab Laj nyob hauv tas lawm thiab na. Xyov tsis tau paub hais tias lawv muaj tsawg leej thiab ov.

Tus Txhais Lus: Ces thiaj li, lawv thiaj tsis tua nej ces nej thiaj tawm tau los?

Pov Xyooj: Aws, lawv thiaj tsis tua thiaj li, rau qhov hais tias lawv pov cov *bomb* loj loj poob kiag ces tawg kiag ces ntsoog tas tej ntawd ne, puas yog? Peb plaub lub xwb ces ua nws du lug ntawd ces peb thiaj khiav tau tawm ne.

Tus Txhais Lus: Yog, ntev npaum ces thaum Nyab Laj tuaj pib tua nej rau thaum nej khiav tau tawm na? Ib tav su los yog ib hnuv?

Pov Xyooj: Au, lawv twb tua tau ob peb hnuv lawm hos mam li muaj, ws...

Tus Txhais Lus: Nej mam li tawm yom?

Pov Xyooj: Peev xwm li ntawd tawm na, rau qhov hais tias mas thaum koj yuav ua li ntawd ces lawv yuav tsum yog xa xov rau nom tswv tom qab seb lawv yuav ua li cas li cas tso ne, puas yog? Tsis yog qhov yuav *xaj*⁹⁵ kiag tau kiag ne, yuav tsum yog lawv, ws, nom tswv lawv muaj cai, ws *xee xam yas*⁹⁶ hais tias pov pov rau qhov hais tias lawv cov *xaj* riam phom ntawd lawv muaj cai *xaj* pes tsawg pes tsawg ne, yom? Nws ua li ntawd ne.

Tus Txhais Lus: Muaj ib zaug peb nyob rau ib lub khai hu ua Doos Heem lov? Doos Heem lov?

⁹⁵ "hais kom ua" los yog "txib kom ua";

⁹⁶ "kos npe pom zoo rau kev thaj yeeb";

Pov Xyooj: Doos Heem.

Tus Txhais Lus: Doos Heem, nyob rau ib lub khaib hu ua Doos Heem. Lub khaib ntawd yog ib lub uas qhia cov thawj coj, qhia cov *nai lu-aib*. Ces cov yeeb ncuab tuaj tua lub khaib ntawd. Ces thaum ntawd lawv txeeb tau lub khaib ntawd, los yog peb swb lub khaib ntawd. Thiab lawv ho siv phom loj, tej zaum li nees-kaum mus rau peb-caug rab phom loj ua tib zaug tua tuaj rau lub khaib ntawd. Luj tem thiab muas txwv tawg txhua txhia qhov chaw ces peb tsis muaj kev tawm ntawm lub khaib ntawd vim rau qhov lawv thaiv cov kev khiav tag, lawv nyob ncig lub khaib ntawd tag, thiab muaj cov xov pos uas ua ntej ntawd peb tau muab cab ncig lub khaib. Ces yog li no peb tawm qhov twg los cov yeeb ncuab tua peb ces peb tawm tsis tau ntawm lub khaib ntawd tau li ob peb hnuv. Peb thiaj li hu nyob hoom tuaj pab. Yeej siv sij hawm ntev npaum ntawd, li ob peb hnuv rau peb nyob hauv lub khaib hauv tos vim rau qhov tias peb hu nyob hoom ces cov thawj coj uas txib cov nyob hoom yuav tau sab laj seb lawv yuav ua li cas. Ces thaum kawg, cov nyob hoom pov npoos thiaj tuaj pov npoos ntau ntau rau qhov chaw ntawd uas cov yeeb ncuab tau tuaj teeb khaib zoo rau. Thaum kawg tag nrho tej chaw uas cov yeeb ncuab tuaj txeeb tau ntawd raug npoos tawg tag, ces peb thiaj tawm tau.

Ellen Brooks: Ces tom qab ntawd nej cia li tso tseg lub khaib ntawd mus li lawm lov?

Tus Txhais Lus: Ces thaum uas Doos Heem ntawd ces nej, tom qab ntawd ces nej cia li khiav tau los mus tso tseg rau, pov tseg li xwb lov?

Pov Xyooj: Ws hwy, peb tawm thaum ntawd ces Nyab Laj nyob *ywv*⁹⁷ tas lawm na. Peb tawm thiab tom qab ces nyob hoom pov *bomb* ces lwj tas, twb tsis muaj ib los ob lub tsev li.

Tus Txhais Lus: Nyab Laj puas tuaj nyob ntawd los tsis nyob thiab?

Pov Xyooj: Nws tsis nyob lau, Nyab Laj na, nws tsis nyob *pab cas*⁹⁸.

Tus Txhais Lus: Tsis nyob, tua nej tawm xwb ces khiav lawm xwb yom?

Pov Xyooj: Aws, tsuav yus tawm ces nws pais nws lawm thiab no ov, li ntawd.

Tus Txhais Lus: Thaum lub sij hawm ntawd peb poob Doos Heem thiab lawv pov npoos ntau heev rau saud uas ua rau puas tag, twb tsis muaj ib lub tsev nyob li

⁹⁷ “muab txeeb mus ua lawv tug”;

⁹⁸ “tas mus li”;

lawm. Cov yeeb ncuab los kuj tsis rov tuaj nyob saud lawm thiab, lawv tsuas yog tua kom peb tawm ces lawv kuj mus lawv lawm thiab.

- Ellen Brooks: Ces thaum 1975, thaum uas kev sib ntaus sib tua xaus ne, muaj dab tsi tshwm sim rau koj?
- Tus Txhais Lus: Thaum '75 es tsov rog xaus ntawd ne, koj ho, tus kheej ho ua dab tsi thiab ho muaj dab tsi tshwm sim rau koj thiab koj tsev neeg xwb?
- Pov Xyooj: Sij hawm ntawd ces, '75 ntawd ces, as Nyab Laj nkag los, nkag los lawm ces peb cov thab ham ces lawv xa peb mus *xam-mas-nas*⁹⁹ no xwb las as.
- Tus Txhais Lus: Leej twg? Cov *lav thab npas*¹⁰⁰ tshiab laiv, puas yog? Cov *lav thab npas* tshiab yom, cov uas coj nej mus *xam-mas-nas*?
- Pov Xyooj: Ws, cov, thaum ntawd mas yog cov qub cov tshiab ua ke li los mas thaum ntawd na. Xyoo ntawd mas lawv tseem nyob ua ke ne rau qhov hais tias lawv nkag los ces cov qub tseem nyob hauv ne, puas yog? Ces lawv mam kom peb cov thab ham, cov ua laj ua kam ua hauj lwm thab ham no ces lawv kom mus *xam-mas-nas* no nav.
- Tus Txhais Lus: Thaum tsov rog xaus, tseem fwv xa peb mus kawm dua tshiab.
- Pov Xyooj: Ces kuv thiaj tau mus pem Xias Khuam, lawv xa kuv mus pem Xias Khuam, Phoos Xab Vam.
- Tus Txhais Lus: Koj mus, mus *xam-mas-nas* no ne lawv kom nej mus ua dab tsi xwb?
- Pov Xyooj: Ws, mus txog pev ces lawv mam li, as, nqes nyob hoom, lawv muaj ib lub tsev loj loj ntev ntev ntawm tshav nyob hoom, as, Phoos Xab Vam ces peb mus nyob hauv. Ces peb tsheej phav phav leej ov, tsis yog tsawg os rau qhov hais tias xyov puas tsawg fij nyob hoom thab ham ne, puag yog? Mus ces, lawv tuaj nug yus, nug ib tug zuj zus nawb, nug ib tug zuj zus hais tias mas qhov thab ham mas lawv sawv daws paub tas. Lawv twb paub hais tias yus yog thab ham lawm ov rau qhov hais tias yus twb mus *xam-mas-nas* ne. Tab sis lawv nug koj ua hauj lwm ab tsi nyob hauv thab ham, koj ua *nais xaim* pos, *nais mom* pos, los yog *nais khu* uas qhia thab ham npos? Los yog, as koj *xaj* ab tsi po, tej ntawd, txhua txhua tus li nawb.
- Tus Txhais Lus: Ces thaum peb mus txog rau pem Xias Khuam, Phoos Xab Vam, lawv muab peb coj mus rau hauv ib lub tsev loj loj nyob ze ntawm lub tshav

⁹⁹ "kawm" los yog "mus xyaum kev cai tshiab";

¹⁰⁰ "tseem fwv" los yog "tsoom fwv";

nyob hoom. Ces lawv nug peb, ib tug zuj zus hais tias seb peb ua hauj lwm dab tsi, peb tuav txoj hauj lwm twg thaum ua tsov rog, seb peb puas yog cov saib xyuas kho mob, los yog kws qhia ntawv, thiab seb peb rau qib siab li cas thaum ua tsov rog.

Pov Xyooj:

Tsis tas li ntawd ces kuv ces kuv hais tias, ab, yus twb ua *nais mom*, yus twb ua *medic* lawm es yus twb muaj *experience* los mus plaub tsis xyoos lawm no nav, tsib raus xyoo lawm no ces kuv hais tias “kuv ua *nais mom*”. Ces lawv sau hais tias yus yog tus *nais mom*, puas yog? Npam no mam nug tus *toj*¹⁰¹ (mus), ib tug hais tias nws yog *nais xaim*, ib tug hais tias nws yog tus qhia *training* tej ntawd, puas yog? Ces ib co hais tias, tej *xab*¹⁰² ntawd ces yus tsis muaj *xab* ne, puag yog? Yus yog *nais mom* yus tsis muaj *xab* ces cov muaj *xab nais lu-aib* pos, *nais muaj* pos tej no ces *xab nawm*¹⁰³ hais tas ces lawv mam li los nug yus hnuv tom qab no ov. Nug yus hais tias, “thaud koj hais tias koj ua *nais mom* tam sim no nes koj puas xav ua *nais mom* dua? Koj xav ua *nais mom* dua ces hais tias koj xav ua. Yog koj hais tias koj tsis xav ua ces, xav mus ua dab tsi mas koj hais los yog ws, yog koj tsis hais ces peb mam tso koj nyob lwm qhov” no nav. Yus hais tias, ab yus twb ua los lawm ces yus hais tias xav ua no xwb nav. Kuv thiaj li teb qhov hais tias “kuv tseem xav ua”, lawv thiaj li, ws, tso kuv mus ob hnuv tom qab lawv thiaj li hais tias kom kuv mus kawm ntxiv no xwb.

Tus Txhais Lus:

Tom qab lawv nug txhua txhua tus txog lawv tej hauj lwm tag, nug seb peb tuav txoj hauj lwm twg thiab tau qeb siab li cas, seb yus yog ib tug saib xyuas kho mob, ib tug kws qhia ntawv, los yog ib tug thawj coj. Ces tom qab ntawd ces lawv ho rov qab los nug seb peb puas tseem xav ua peb txoj hauj lwm qub. Lawv nug kuv hais tias seb kuv puas tseem xav ua ib lug saib xyuas kho mob, ces kuv kuj xav thiab txiav txim siab hais tias “tseem xav”, kuv yeej tseem xav ua ib tug saib xyuas kho mob. Ces lawv sau qhov ntawd cia thiab thiaj xa kuv mus kawm ntxiv.

Koj hais tias lawv no yog cov uas *lav thab npas* Nplog tshiab es cov tom qab es *Nais Phoo* (Vaj Pov) twb khiav tawm lawm laiv, puas yog? Lawv mam sawv los tuav lub teb chaws na, puag yog?

Pov Xyooj:

Aws, cov ntawd xwb ov.

¹⁰¹ “ntxiv”;

¹⁰² “qeb” los yog lus Askiv yog “rank”;

¹⁰³ “hais qhia”;

Tus Txhais Lus: Muab qhia kom meej, thaum hais tias “lawv” no yog peb hais txog teb chaws Nplog cov tseem fvw tshiab tom qab tsov rog twb xaus lawm.

Pov Xyooj: Ces kuv mus kawm tau, as, ob xyoos thiab rau lub hli, tiag tiag kawm peb xyoos tab sis mas peb kawm ob xyoos rau lub hlis peb twb kawm tiav lawm.

Tus Txhais Lus: Qhov kuv mus kawm ntawd tau ob xyoos thiab rau hli. Tiag tiag mas yog kawm peb xyoos thiaj li tiav, tiam sis kuv mus kawm ces ob xyoos thiab rau hli xwb ces kuv kawm tiav.

Pov Xyooj: Tas li ntawd ces kawm tiav ces lawv kom, lawv xa tuaj ua hauj lwm hauv, as, hauv Moos Cab pem Looj Ceeb pev no na. Tom Moos Aum tom no na, tom Moos Aum.

Tus Txhais Lus: Tom qab kuv kawm tiav lawv muab kuv xa mus rau qhov chaw hu ua Moos Cab, mus ua hauj lwm rau ib qho chaw hu ua Moos Aum.

Ellen Brooks: Thaum lub sij hawm ntawd ne koj tsev neeg ho dua twg lawm?

Tus Txhais Lus: Thaum lub sij hawm ntawd koj tsev neeg ho nyob qhov twg? Koj puas tau muaj poj niam me nyuam?

Pov Xyooj: Thaum ntawd, ws, kuv tsis muaj poj niam me nyuam nawb, tab sis thaum ntawd mas kuv niam kuv txiv kuv cov nkauj cov muam ces tseem nyob nram qub zos nrav ov. Lawv tseem yog ua liaj ua teb li qub ov.

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

Pov Xyooj: Aws, lawv tseem nyob lawv li qub ov.

Tus Txhais Lus: Thaum lub sij hawm ntawd, kuv tseem tsis tau yuav poj niam. Tsis tau muaj poj niam me nyuam li, tiam sis kuv niam kuv txiv thiab kuv cov kwv tij tseem nyob hauv peb lub zos ua liaj ua teb noj.

Ellen Brooks: Ces koj ua tus saib xyuas kho mob ntawm koj txoj hauj lwm tshiab tau ntev npaum li cas?

Tus Txhais Lus: Es tom qab koj los ua hauj lwm tom Moos Aum tov koj ua tau ntev npaum li cas?

Pov Xyooj: Tsis ntev thiab, kuv ua zoo li, heev kawg nkaus twb tsis muaj ib xyoos pob. Twb tsis muaj ib xyoos ces kuv twb khiav ua cob fab lawm ne.

Tus Txhais Lus: Kuv nyob ntawd tau tsis ntev, tej zaum tau twb tsis muaj ib xyoos ces kuv twb ho khiav mus rau hav zoov, mus koom nrog cov cob fab.

Ellen Brooks: Cob fab no yog dab tsi?

Tus Txhais Lus: Cob fab no, koj piav me ntsis no yog...

Pov Xyooj: Cob fab no yog ib yam cov *kub xaj*¹⁰⁴ no xwb los mas.

Tus Txhais Lus: Es nkaum hav zoov tua tsoom fwv ne, puas yog?

Pov Xyooj: Aws.

Tus Txhais Lus: Cob fab zoo ib yam li cov tub rog uas nkaum sib ntaus sib tua.

Pov Xyooj: Ws, tsis ntev ntawd ces xyoo as, tsis yog, ua ntej ntawd kuv twb as, kuv mam yuav poj niam. Kuv yuav poj niam kuv mam, wb mam khiav mus ua cob fab.

Tus Txhais Lus: Mus ua cob fab.

Pov Xyooj: Xyoo as, '78 lub as, xyoo '78 los '79 ne? Lub kaum hli, lub kaum hli '79 lub kaum hli. '79 lub kaum hli khiav mus ua cob fab, yuav poj niam thiaj khiav mus nyob hav zoov ua cob fab lawm no ov.

Tus Txhais Lus: Lub kaum hli '79, kuv thiaj, tsis ntev ua ntej thaum lub kaum hli '79 ntawd ces kuv yuav poj niam, ces kuv mam mus ua cob fab.

Pov Xyooj: Thiaj los mus nyob hav zoov xyoo uas '78 lub uas, kaum ib hlis nplej siav tas na, puas yog? Nplej siav tas ces hlais tau nplej lawm ces tuav txhuv ces thiaj ev tau txhuv tuaj Thaib Teb no ov.

Tus Txhais Lus: Koj hais '78 los '79?

Pov Xyooj: '79 hos.

Tus Txhais Lus: '79 lov?

Pov Xyooj: Ws.

Tus Txhais Lus: Ces lub cuaj hlis, lub kaum hli yog koj mus ua cob fab?

Pov Xyooj: Aws.

Tus Txhais Lus: Xyoo '79 ntawd thiab?

Pov Xyooj: Aws.

¹⁰⁴ "ua teb chaws" los yog "tawm tsam kom tau teb chaws";

Tus Txhais Lus: Tab sis koj ua cob fab tau ob peb hlis xwb ces nej hlais nplej tas xwb ces nej khiav tuaj rau Thaib Teb lawm?

Pov Xyooj: Aws.

Tus Txhais Lus: Ces thaum lub kaum hli ntuj '79, ob peb hlis tom qab kuv mus ua cob fab, tom qab peb hlais nplej tag xwb ces peb khiav los mus rau Thaib Teb.

Ellen Brooks: Yog vim li cas koj thiaj mus koom nrog pab cob fab ntawd?

Tus Txhais Lus: Vim li cas koj ho mus ua cob fab?

Pov Xyooj: Ws, vim qhov hais tias (rau) qhov (yog) koj tsis ua ntawd mas koj tsis muaj txoj kev tawm tom zos ne. Rau qhov koj twb yuav khiav tuaj Thaib Teb ces...

Tus Txhais Lus: Koj tawm tsis tau hauv zos yog koj tsis mus ua cob fab?

Pov Xyooj: Tawm tsis tau hauv zos rau qhov hais tias Nyab Laj zov ne. Muaj thab ham zov, muaj thab ham zov tej zej tej zos ne. Muaj *koos luam*¹⁰⁵ lau tej ntawd zov zej zos ces koj tawm tsis tau mus kiag. Lawv tsis pub koj lam tau lam tawm mus ev zaub ev mov ev txhuv ntau ntau li ntawd mus ne. Koj yuav tsum mus nyob hav zoov.

Tus Txhais Lus: Koj mus ua koj tov?

Pov Xyooj: Mus ua ntej, ws, ua cob fab ov, tom hav zoov nyob tom hav zoov ua ntej koj mam npaj koj tom hav zoov npaj tau mam li khiav no ov. Li ntawd.

Tus Txhais Lus: Vim rau qhov yog kuv tsis mus ua cob fab ces kuv twb khiav tsis tau tawm los mus rau Thaib Teb vim rau qhov nyob hauv zos muaj tub rog tuaj zov coob coob. Koj yeej nrhiav tsis tau kev tawm teb chaws li. Ces tib txoj hau kev ces tsuas yog khiav mus rau tom hav zoov mus ua cob fab xwb, mus npaj zaub mov noj, mus npaj kev khiav mus rau Thaib Teb.

Tus Txhais Lus: Ces koj ua cob fab tau ib xyoos ntau xwb lov los tsis muaj ib xyoos, ib tog xyoo xwb yom?

Pov Xyooj: Tsis muaj ib xyoos, zoo li lub cuaj hlis, tsis yog, lub kaum ob hlis xyoo '89...

Tus Txhais Lus: '79 pob? Los '89?

Pov Xyooj: '79 yom? [suab luag]

¹⁰⁵ Yog ib co zoo li tub ceev xwm uas tseem fww ntiav tuaj saib xyuas hauv tej zej zog.

Tus Txhais Lus: ‘79 thaum lub kaum ob hlis yom?

Pov Xyooj: Yog ‘79, *thov txim hais tsis yog*¹⁰⁶. Ces peb thiaj khiav tuaj Thaib Teb lawm ne, khiav tuaj Thaib Teb xyoo, as ‘79, tab sis los poob kiag Thaib Teb kiag ces ws...

Tus Txhais Lus: ‘80 lawm mas yom?

Pov Xyooj: ‘80, zoo li ‘79 lub ws, kaum-ob hlis los yog xyoo ’81, ’80 lub as, ib hlis ntawd ntag los yog nyob nruab nrab ntawd no ov.

Tus Txhais Lus: Peb los txog rau Thaib Teb tej zaum yog thaum xaus ntawm xyoo ’79 los yog lub ib hlis xyoo ’80.

Ellen Brooks: Nej khiav li cas los mus? Nej hla ciam teb li cas?

Tus Txhais Lus: Nej hla dej thiab hla ciam teb zoo li cas ntawm Nplog Teb rau Thaib Teb na?

Pov Xyooj: Ua luam dej hla dej *Naj Khoom* xwb los mos.

Tus Txhais Lus: Ua luam dej hla tus dej.

Pov Xyooj: Ua luam dej, ib yam hais tias kuv muaj, los txog ntawm ntug ze ntawm ntug dej lawm nav ces maub lawm xwb ov. Ces los mus txiav xyooob ua...

Tus Txhais Lus: Ua phuaj na, puas yog?

Pov Xyooj: Ws, ua phuaj, ua phuaj ces koj nyob hauv ces koj tuam li no xwb ne, puas yog?

Tus Txhais Lus: Ces poj niam tib si?

Pov Xyooj: Aws, poj niam, kuv, kuv...

Tus Txhais Lus: Neb puas tau muaj me nyuam?

Pov Xyooj; Tsis muaj, tsis muaj, ws. Poj niam thiab kuv ho cab kaum-tsis leeg thiab, muaj kaum-tsis leeg lawv tsis paub ua luam dej.

Tus Txhais Lus: Ces ib leeg ib lub phuaj?

Pov Xyooj: Ws, kuv muaj phuaj xwb, cov ces lawv muaj plab yas na. Lawv muaj plab yas, kuv poj niam, kuv yuav ib lub plab yas, as, ib lub rau poj niam ces phuaj kuv tib leeg xwb.

¹⁰⁶ Pov Xyooj hais lus Askiv “*sorry about that*”;

Tus Txhais Lus: Phuaj ntab zoo dua los plab yas ntab zoo dua ma?

Pov Xyooj: Plab yas ntab zoo dua ov tab sis mas plab yas tsis muaj zog ne.

Tus Txhais Lus: Auv.

Pov Xyooj: Phuaj ces nws muaj zog thaum koj nquam tej ntawd ces...

Tus Txhais Lus: Nws mus zoo yom?

Pov Xyooj: Nws mus zoo, hos yog tus tom qab muaj phuaj ib yam ces koj nquam tsis mus thiab ov. Rau qhov hais tias nws nyhav nyhav lawm ne. Koj yuav tsum yog tus nyhav mas lawv sib thiaj li, as, thiaj li caij tau no ov.

Tus Txhais Lus: Peb ua luam dej hla tus dej *Naj Khoom*. Peb hla dej thaum hmo ntuj. Kuv mus txiav tau ib co xyoob los pav ua ib co phuaj tso hauv kuv qhov tsos thiab kuv poj niam nrog kuv thiab. Lub sij hawm ntawd wb tsis tau muaj me nyuam, thiab muaj li kaum-tsib leeg nrog wb thiab. Lawv ib leeg muaj ib lub plab yas, thiab kuv yuav tau ib lub plab yas rau kuv poj niam. Qhov uas siv xyoob los ua phuaj rau hauv kuv qhov tsos ces yog qhov hais tias kuv ua tau luam dej, vim rau qhov tias xyoob mas nyhav dua tiam sis yeej ntab thiab kuv ua luam dej tau mus zoo, thiab cab tau kaum-tsib leeg lawv kuv qab. Cov plab yas mas sib dua ces kuv thiaj li cab tau lawv. Ua li no kuv thiaj cab tau lawv hla dej vim rau qhov lawv tsis txawj ua luam dej.

Ellen Brooks: Nyaj txhua tus hla dhau pos?

Tus Txhais Lus: Ces koj pab ntawd, ces koj coj tag nrho hla txhua tus dhau lawm vos?

Pov Xyooj: Ws, kaum-tsib leeg ntawm kuv coj ntawd dhau tas, tab sis tag nrho peb los ib npaj ntawd yog ob puas leej ov.

Tus Txhais Lus: Ces koj coj kaum-tsib xwb yom?

Pov Xyooj: Ws kuv coj kaum-tsib, tab sis hauv ob puas leej ntawd twb poob dej plaub leeg thiab, (rau) qhov tias lawv tsis paub ua luam dej thiab. Lawv muaj plaub leeg poob dej tuag tas thiab ov.

Tus Txhais Lus: Peb los ua ke yog muaj ob-puas leej, tiam sis cov uas muab khi rau kuv yog kaum-tsib leeg, uas nrog kuv hla dej muaj kaum-tsib leeg. Ntawm ob-puas leej ntawd muab plaub tug tau poob dej tuag.

Ellen Brooks: Thaum nej hla dhau mus rau sab tid ces muaj dab tsi tshwm sim?

Tus Txhais Lus: Es thaum nej hla txog Thaib Teb, sab Thaib Teb ne ho muaj dab tsi tshwm sim xwb? Nej ua li cas xwb?

- Pov Xyooj: Hla sab Thaib Teb, sab tim Thaib Teb ces peb tsis, kuj tsis ua ab tsi li. Peb pw ntawm ntug dej, hla dej kiag ces nce mus saum (nraub) nqhuab ces muaj ib koog hav zoov me me nyob ntawd ces peb nkag nyob hauv. Pw hauv, rauv taws rau hauv ces as Thaib tuaj pom, hmo ntuj ov. Tag kis Thaib tuaj pom, puas yog? Thaib tuaj pom ces Thaib mus hais Thaib nom tswv ces, lawv tuaj, coj peb tuaj mus tom *xum*¹⁰⁷ Vib Nais, tsis yog *xum* os Noom Qhais, *xum* Kas Thos nas.
- Tus Txhais Lus: Thaum hla dhau tus dej ces peb nce ib lub me nyuam pov roob, dhau lub me nyuam pov roob ntawd muaj ib koog hav zoov, peb mus pw rau hauv. Thaum sawv ntxov peb rauv taws ces thiaj (muaj) ib co pej xeem Thaib uas nyob ntawm ib cheeb tsam ntawd tuaj pom peb. Lawv thiaj mus hais qhia rau cov nom tswv Thaib, ces lawv tuaj coj peb mus nyob hauv lub yeej thoj nam Noom Qhais.
- Ellen Brooks: Ces ho muaj dab tsis tshwm sim ntxiv?
- Tus Txhais Lus: Ces tom qab nej nyob tom Noom Qhais tov ntev li cas? Ho muaj dab tsi tshwm sim nej ho tuaj teb chaws no li cas?
- Pov Xyooj: Nyob xum Kas Thos tau os, tau ib hlis vos li ntawd ces ua npe ua ntaub ua ntawv ne. No ces (nej) yog neeg thoj nam, nej yog cov neeg tawm teb chaws ne. Tas ces tau ib hlis ces lawv xa peb tuaj nyob tim Vib Nais.
- Tus Txhais Lus: Peb nyob rau hauv lub yeej thoj nam ntawd, uas muaj ob lub npe, ib lub hu ua Kas Thos no thiab. Peb nyob hauv tau li ib hlis ua ntaub ntawv, qhia hais tias peb yog neeg thoj nam khiav tsov rog. Ces tom qab ntawd lawv muab peb xa mus rau yeej thoj nam Vib Nais.
- Ellen Brooks: Lub neej nyob hauv yeej thoj nam zoo li cas xwb?
- Tus Txhais Lus: Lub neej nyob hauv niam no thoj nam tawg rog li ntawd zoo li cas xwb?
- Pov Xyooj: Aub, qhov niag thoj nam ntawd ces txom nyem tshaj plaws. *As-kaj*¹⁰⁸ los tsis zoo, sov sov los sov sov, vaum vaum los vaum vaum thiab. Cov ws ab tsi, cov hmoov av twb tsis pom, ws cua ntsawj ib tsam ces cov hmoov av cuag ab (tsi) ntawm zos ntawd na. Xam tsis pom sab tov li nav ces aub txom nyem heev nawb tsis muaj noj muaj haus ne. Cov nyob tim no, muaj cov kwv tij nyob tim no ws, lawv xa nyiaj mus rau tau tab sis...cov muaj kwv tij nyob tim no xa nyiaj mus rau lawv ces lawv kuj tau noj tau haus

¹⁰⁷ “yeej thoj nam”;

¹⁰⁸ “huab cua”;

me ntsis. Yus tsis muaj kwv tij nyob tim no ces *as-xaim*¹⁰⁹ ws zaub mov uas cov *luam*¹¹⁰ *xaj-haj-pab-xas-xaj*¹¹¹ lawv yug xwb ces, as lam xwb las as. Kom txaus noj tsis (txaus) noj li nawb.

Tus Txhais Lus: Lub neej nyob hauv yeej thoj nam mas nyuaj heev, sov sov, vaum vaum, muaj muaj plua av, tsis muaj mov tsaus noj. Cov neeg thoj nam uas muaj kwv tij nyob teb chaws Meskas ces xa nyiaj los rau lawv, ces lawv tsis tshua txom nyem. Lawv yuav tau zaub mov noj. Lawv muaj nyiaj yuav tau tej yam uas lawv xav tau, tiam sis peb ib txhia uas tsis muaj kwv tij nyob tim Meskas no ces peb tsuas yog cia siab ntsoov rau tej zaub mov uas, tej zaum, *xaj-haj-pab-xas-xaj* (xa tuaj), uas yeej tsis txaus noj li. Yeej nyuaj heev.

Ellen Brooks: Koj nyob hauv Vib Nais tau ntev npaum li cas?

Tus Txhais Lus: Koj nyob tim Vib Nais tau ntev npaum li cas?

Pov Xyooj: Au, tsib xyoos thiab laiv.

Tus Txhais Lus: Tsib xyoos?

Pov Xyooj: Yuav luag tsib-*and-a-half*¹¹² thiab ov. Ws, rau qhov tias thaum kuv nyob tsis muaj kwv tij nyob tim no, tsis muaj (leej) twg tos yus ne. Ces nyob thaum twg muaj cov kwv tij los yog muaj cov yus paub, *tiv toj*¹¹³ tej *church*¹¹⁴ tej ntawd na ces lawv mam li txais yus. Yus mam li tau *xam-phaj xam-luaj*¹¹⁵, mam tau tuaj no ov.

Tus Txhais Lus: Kuv nyob tid tau tsib xyoos thiab rau hli vim rau qhov kuv tsis muaj kwv tij nyob tim Meskas no tos kuv. Thaum kawg mam muaj ib lub koom txoos ua ntawv tos peb ces peb thiaj mam tuaj tau.

Elleb Brooks: Ces ua li cas koj ho tuaj poob rau hauv *Wisconsin* no?

Tus Txhais Lus: Yog ua li cas nej ho tuaj poob tau rau hauv *Wisconsin* no?

Pov Xyooj: As, vim qhov hais tias muaj ws *sponsor*¹¹⁶, ib lub *church* nyob hauv *Sheboygan* nov, lawv txais tos. Kuv phooj ywg thaum ub nyob tim Vib

¹⁰⁹ "cia siab rau";

¹¹⁰ "tseem fwv" los yog "tsoom fwv";

¹¹¹ "United Nations";

¹¹² Tsib "thiab ib nrab" xyoo;

¹¹³ "nug moo";

¹¹⁴ "koom txoos";

¹¹⁵ "ua npe; ua ntaub ua ntawv";

¹¹⁶ "tus ua npe tos";

Nais ces lawv tuaj teb chaws no lawm tab sis thaum nyob tim Vib Nais ces ua phooj ywg ua ke. Ces lawv paub hais tias yus tsis muaj kwv tij thiab lawv thiaj li *tiv-toj* lub *church* ntawd. Ces lub *church* thiaj *tauv-loo*¹¹⁷ kam tos es thiaj li, thiaj tau tuaj hauv *Wisconsin* nov, hauv nov.

Tus Txhais Lus: Muaj ib lub koom txoos nyob hauv *Wisconsin* nov. Kuv muaj ib tug phooj ywg uas thaum ub peb nyob ua ke tim Vib Nais. Nws xub tuaj ua ntej rau hauv no lawm. Nws paub hais tias kuv tsis muaj kwv tij nyob tim Meskas no ces nws thiaj li mus ntsib lub koom txoos, thiab thiaj nug lub koom txoos kom tos kuv. Lub koom txoos kam ua li ntawd, ces lawv thiaj tos peb tuaj.

Ellen Brooks: Ces thaum uas koj nyob tim Thaib Teb, neb puas tau muaj me nyuam nyob nrog neb hauv yeej thoj nam?

Tus Txhais Lus: Ces thaum ntawd nej los nyob hauv Thaib Teb ntawd neb mam li muaj me nyuam, yug ob peb tug me nyuam hauv Thaib Teb hauv laiv puas yog?

Pov Xyooj: As, tuaj nyob Thaib Teb ces as tau ib xyoos thiaj muaj me nyuam. Thiab tom qab ntawd yug, ib xyoo los yog ob xyoo tom qab thiaj muaj ib tug ces. Thaum nyob tim Vib Nais ces muaj ob tug. Thaum peb tuaj teb chaws no ces ib tug ntxhais ces kaum, plaub xyoo xwb nawb, plaub xyoo, ib tug tub ces ob xyoo, ws, peb tuaj nov nas.

Tus Txhais Lus: Yog, tom qab tuaj nyob rau hauv Vib Nais tau ib xyoos thiab rau hli wb muaj ib tug me nyuam. Ces ob peb xyoos tom tab ntawd mam rov muaj dua ib tug ntxiv. Thaum wb tuaj teb chaws Meskas nov ces wb muaj ob tug me nyuam, ib tug yog plaub xyoos, hos ib tug yog ob xyoos.

Elleb Brooks: Koj ua hauj lwm dab tsi xwb thaum koj tuaj txog teb chaws no?

Tus Txhais Lus: Ces thaum koj tuaj txog teb chaws no koj ho mus ua hauj lwm dab tsi xwb?

Pov Xyooj: As, tuaj txog teb chaws no lawm ces lawv hais tias kom sawv daws mus nrhiav hauj lwm ces kuv ho mus kawm ntawv me ntsis. Ib yam hais tias kuv ho mus kawm me ntsis uas *machine tool*¹¹⁸. Ces twb tsis paub lus tab sis lam mus kawm, cov hmoob piav xwb ne. Ces kawm tau ces, kawm ntawv tau ob xyoos, kawm ntawv Askiv tau ob xyoos. Twb tsis paub lus tsis paub ab tsi li, lawv kom mus nrhiav hauj lwm thiaj tau hauj lwm tom *Lear*, tom *Lear* hauv zos no ces ua hauj lwm ntawd. Xyoo yim-caum-

¹¹⁷ "pom zoo";

¹¹⁸ Yog lo lus Askiv uas yog "kawm siv tej twj tes los ua hauj lwm";

plaub ntawd ua hauj lwm, pib xyoo yim-caum-plaub los mus ua ua hauj lwm ces xyoo ob-phav mam li tsum.

Tus Txhais Lus: Koj hais tias ua hauj lwm tom *Lias* no, *Lias* no yog ib lub chaw ua hauj lwm lov?

Pov Xyooj: *Aws, company*¹¹⁹ uas, *Lear Corporation* no na lawv hais na.

Tus Txhais Lus: Ok, *Lea* no L-E-A los yog li cas?

Pov Xyooj: L-E-A-R.

Tus Txhais Lus: *Auv, Lear*, ok. Thaum kuv tuaj rau teb chaws Meskas no kuv tsis paub lus Askiv ntau. Kuv mus kawm ntawv, mus kawm *machine tool*. Kuv mus kawm tau ob xyooos tiam sis tseem tsis tau paub lus Askiv li thiab, cia li mus nrhiav hauj lwm. Kuv tau ib txoj hauj lwm tom *Lear Corporation*, thaum '84 txog rau 2000, kuv ua hauj lwj rau lawv.

Ellen Brooks: Koj tuaj nyob rau teb chaws Meskas no, tuaj kawm kev cai tshiab, zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum koj lub neej tim ub tuaj mus rau teb chaws Meskas no hloov deb ntawd, nws nyuaj li cas rau koj thiab nws ua tau rau koj tau hloov dab tsi thiab dab tsi tuaj nyob rau teb chaws Meskas no?

Pov Xyooj: Nws kuj tsis hloov ab tsi. Qhov nyuaj ces nyuaj qhov hais tias yus tsis paub lus no nas, yus tsis paub nrog lawv tham, qhov nyuaj yog qhov ntawd ov. Ces lwm yam kuj, nws kuj tsis nyuaj ab tsi thiab.

Tus Txhais Lus: Qhov nyuaj ces yog cov lus, tsis paub lus, tsis paub ntawv Askiv. Qhov ntawd yog qhov nyuaj tshaj, qhov teeb meem loj tshaj. Dhau ntawd mus qhov uas tau pauv kuj tsis nyuaj luaj twg thiab.

Pov Xyooj: Thiab ws ib yam hais tias yus mus ua hauj lwm yus kuj tau *duas*¹²⁰ puav yuav zaub yuav mov rau me nyuam, kuj nrhiav tau noj tau haus me ntsis thiaj los txog niaj hnuv no.

Tus Txhais Lus: Thaum tuaj ua hauj lwm tim Meskas no, kuv kuj khwv tau nyiaj los yuav rau kuv tsev neeg noj, kuv cov me nyuam, thiaj nyob tau los txog niaj hnuv niam no.

Ellen Brooks: Puas muaj tej yam uas koj xav hais ntxiv uas koj tsis tau hais?

¹¹⁹ Yog ib lo lus Askiv uas txhais hais tias "chaw ua hauj lwm";

¹²⁰ Muab los ntawm lo lus Askiv "dollar";

Tus Txhais Lus: Puas muaj tej yam uas peb tsis tau nug txog thiab tsis tau tham txog es koj xav hais ntxiv thiab?

Pov Xyooj: Xyov yuav yog ab tsi nawb. Tsis muaj ab tsi ntau thiab, muaj qhov hais tias, ib yam hais tias peb cov tuaj, laus mam tuaj ces, tuaj kawm ntawv yam kawm yaj kawm yeej li nov ces lus los tsis paub ab tsi los tsis paub. Lawv tseem khoo mus ua hauj lwm mas aub meem txom hwv. Qhov ntawd qhov uas yus tsis tshua nyiam na. Xav kawm ntawv kom tau, paub lus paub ntaub paub ntawv mam li mus nrhiav hauj lwm no mas lawv tsis kam thiab ne. Nom tswv ces, qhov twg ces qhov lawv xav cia lawv cov nyiaj ua lwm yam xwb ces lawv tsis xav muab rau pab yus kawm ntawv thiab ces, muab rau yus noj ces tsis zoo thiab. Lawv xav kom yus nrhiav yus noj thiab ces yus ntaub ntawv los tsis paub, lus los tsis paub ces lam mus tsoo tsoo xwb os, nyuaj kawg li hos.

Tus Txhais Lus: Qhov uas nyuaj tshaj plaws ces yog qhov tias tsis paub lus Askiv. Tsis txawj lus, lawv tseem hais kom los yog yuam kom mus ua hauj lwm. Qhov zoo tiag tiag mas kuv yeej xav mus kawm ntawv Askiv kom paub lus tso mam li mus ua hauj lwm, tiam sis tseem fvw tsis kam pab, los yog tsis pab kom mus kawm tau ntawv. Lawv tsuas yog kom peb mus ua hauj lwm xwb ces qhov ntawd yog qhov nyuaj tshaj.

Elleb Brooks: Puas muaj qee yam txog ntawm koj tej dej num uas koj xav hais ua ntej peb xaus?

Tus Txhais Lus: Ua ntej peb xaus no puas muaj tej yam txog thaum uas koj keeb kwm ua qub tub rog ntawd, koj tsis tau hais txog uas koj xav hais ntxiv ua ntej peb xaus?

Pov Xyooj: As nws kuj, av tas li ntawd xwb thiab les. Ntev ntev lawm nco tsis tau ntau yam thiab. Qhov kuv xav ces tib qho hais tias thaum ub ces yus hnov, xeev xwm los ces muaj tsov muaj rog yus teb yus chaw. Ces paub hais tias twg twg ua yus nom yus tswv, ua tus ws saib xyuas, tus kav yus teb chaws, tus pab yus lub teb chaws ces yus tso siab rau Asmeskas nkaus xwb es. Tab sis tuaj txog teb chaws no ces zoo li txawv tsawv thiab. Thaum ub ces xav tias Asmeskas yuav pab npaum uas yus lub siab xav. Zoo li tam sim no peb twb laus laus thiab peb twb ua thab ham tau ntev npaum ntawd, raug mob thiab ces ua...npaum ntawd ces tuaj txog teb chaws no lawv tseem hais tias lawv tsis lav paub yus thiab ces nyuab kawg nkaus li thiab ces. Niaj hnub no thiaj tias aub lawv tsis lav paub yus ces thaum ces ua cas ws yus cov nom cov tswv cov coj teb coj chaw ua cas

twb hais tias Asmeskas ces yog tus pab yus kawg nkaus, muaj ab tsi txom nyem npaum li cas zoo li cas los lawv yuav tsum pab yus xwb xwb li. Ua cas tuaj txog ces lawv ho tsis lees paub yus li no ces me siab tsim tsawv, ws me siab.

Tus Txhais Lus: Kuj tsis muaj dab tsi ntau hais ntxiv, tsuas yog hais tias thaum kuv tab tom loj hlob, kuv loj hlob thaum ua tsov rog. Kuv tsuas yog paub tsov rog thiab tsov rog yeej yog ib feem ntwam lub sij hawm kuv tseem yau. Kuv ua raws kuv cov thawj coj, ua raws cov uas coj peb thaum lub sij hawm ntawd. Thiab thaum lub sij hawm ntawd, peb yeej cia siab hais tias yog peb koom nrog Asmeskas tej zaum lawv yuav pab peb no, hais tias lawv yuav pab peb kom muaj kev nrhiav noj nrhiav haus no, tiam sis thaum kuv tuaj txog teb chaws Asmeskas no kuv tag kev cia siab me ntsis. Vim rau qhov peb muaj qhov kev cia siab tias txawm yuav muaj dab tsi tshwm sim los cov Asmeskas yuav pab kom peb dhau tej kev txom nyem no tiam sis thaum tuaj no peb kuj tsis pom li ntawd, ces kuj ua rau peb tas kev cia siab me ntsis.

Elleb Brooks: Ua tsaug uas koj faib koj zaj dab neeg rau peb.

Tus Txhais Lus: Ua tsaug ntau rau koj lub sij hawm thiab koj qhia koj keeb kwm me ntsis rau wb.

Pov Xyooj: *You're welcome.* Tsis ua cas.

[Xaus kev sib tham]